

133502

BIBLIO-
TECA
POPORALĂ
A
„ASOCIAȚIUNII”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

OCT. SMIGELSKI

Anul XV.

Nr. 124.

„O bucată de pâine din Banat“

— și alte schițe originale —
de

HORIA PETRA-PETRESCU

SIBIU, 1925. — EDITURA „ASOCIAȚIUNII”.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:

Vasilie Goldiș,

Vice-prezident:

Dr. Oct. Russu,

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 30 de frunțași din toate păturile societății românești.

**E de datoria fiecărui bun
Român să sprijinească „Aso-
ciațiunea“ abonând publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

133

650551

BIBLIOTECA
POPORALĂ
A
„ASOCIAȚIUNII”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

OCT. SMIGELSKI

Anul XV.

Nr. 124.

„O bucată de pâine din Banat“

— și alte schițe originale —
de

HORIA PETRA-PETRESCU

SIBIU, 1925. — EDITURA „ASOCIAȚIUNII”.

*Schițele din volumașul acesta
fac parte din volumul plănuț :
„Sânge nevinovat”, gata de
țipar.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AUTORUL.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201504481

O bucată de pâine din Banat.

— Schiță —

Zrrr! Zrrr! Telefonul!

Alerg la el — pun scoica la ureche. Dorbește prietinel Petrea.

— „Allô! Allô!“

— „Allô! Vestea bună! Tocmai a sosit căprarul Văsălie de-acasă. A fost pe „urlab“ (ăud cum urăde prietinel) și a dat pe la ai mei. Te invit cu toată „plecăciunea“ (alt răs sgomotos) la o țuiculiță, la un pui fript — goșgogea-mi-te pui îngrășat de mama — și la o mămăliguță...“

— „Aoleo!“ strig eu în pâlnia telefonului, „mămăliguță, zici?! Și pui fript? Când? Unde?“

— „De seară, la șapte, la mine“.

— „Vineeee“, mă grăbesc să răspund eu învitării prietenului Petrea, imitând pe unii gălăgioși bucureșteni, când comandă mâncările minunate: „vineeee!“

Am scurtaf timpul șederii mele în cancelarie și am luat-o într'un suflet spre casa prietinelui. E lucru de toate zilele să capeți în Praga, în anul al patrulea de rășboiu — câtă vreme puiul este o avere și țuiculița o raritate de abia visată! — o cină de astea ademenitoarele? Glasul Sirenelor*) nu cred să fi fost atât de ademenitor!

Mai întâi și mai întâi am închinat o țuiculiță.

— „Să-ți trăiască ai tăi!“

— „Și ai tăi!“

— „Să ți-i vezi sănătoși!“

— „Și tu!“ Central University Library Cluj

Aici — din sburdălnicia nevinovată de mai 'nainte — am simțit amândoi că ne si-lește ceva să rămânem câtăva vreme pe gânduri.

Prietinel Petrea 'mi povesti: Căprarul Văsălie e dintr'un sat învecinat cu al nostru. A trecut anume pe la noi. L'a găsit pe tata la lucrul câmpului. Când a auzit bătrânul că Petrea se 'nchină de sănătate — a dat fugulița 'n sat — mama mi-a umplut coșul cu

*) *Sirenele* erau, după eredințele celor vechi, nește zine, cari ademeneau pe muritori la ele.

mere, cu pere, cu ouă proaspete, cu puful ăsta de-aici, cu brânză de burduf, cu pâne — pâne albă și moale. Zicând acestea 'mi întinse o bucată de pâne de casă, ca să nu beau țuica pe stomahul gol.

— „Biața mama!“, urmă prietinel Petrea, „nu întrelasă nici odată să nu-mi pună în lucrurile trimise câte un fir-două de busuțoc. Iacă, și-acu“. Petrea scoase busuțoc din geamantănaș și mi-l dete să miroș. În timp ce-l miroșeam îmi veni înaintea ochilor sufletești o țărancă română, omenoasă, cu mânil muncite, cu privirea așezată și cuminte — mama lui Petrea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu mai era sburdălnicia de mai 'nainte în ochii noștri când am închinat a doua oară. Îmi venia să imitez pe un văr al meu, care, închinând orice pahar de beutură, varsă pe podea două-trei picături din el, în cinstea părinților săi.

După țuică au urmat câte două ouă minunate, moi, fierte nici prea-prea, nici foarte-foarte, tocmai cum e mai bine. Oul face 'n ziua de astăzi, în Praga 66—70 de bani — cu cele patru ouă deci ne permiteam un lux deosebit, noi, bieți muritori de rând, cari n'au chilo-

grame de cupoane de tăiat! Tata îmi spunea, râzând, când eram mic și când mâncam câte un ou: „Măi, flăcăule, ai mâncat o găină întreagă!“ Ei bine, acum mâncam 4 găini!

Puiul a fost... dar de ce să-l mai descriu?! ca să fac poftă cefitorului, care și așa e — de sigur — întărâtat de prețurile înspăimântătoare ale pieței orășenești?! E destul să mărturisesc, că l-am silit să dispară de pe farfurie, cât ai bate 'n palme.

Am mai avut câteva mere crăiești, la sfârșitul mesii, niște mere rumene și gustoase, de stai să juri că ar fi fost din neamul mărului, pe care l-a întins Paris, pășiorul, celor trei mândre fecioare din lumea zeilor greci.

Am râs, am sporovăit, am împărțit lume și țară, am alergat cu gândul pe toate meleagurile, ale muzicei, ale literaturii, ale picturii, ca să revenim — iară și iară — la cina minunată, care ne prinsese atât de bine, aducându-ne, și ea, starea sufletească descrisă.

Înainte de a pleca dela el mi-a pus prietinul Petrea în hârtie o felie zdravănă de pâine.

— „Să ai și tu, pe mâne dimineată, la cafea! Pâne frământată de mama!“

Am luat-o și am vârat-o în buzunarul paltonului.

*

În tramvai am despăturat ediția de seară a gazetei și am început să citesc. Tramvaiul urca dealul dela Hradșin — făcea un încunjur mare — încât aveam timp din belșug.

Ochii mi s'au pironit asupra câtorva rânduri. Pe Dunăre, spunea gazeta, o să poată aduce Austro-Ungaria o cantitate mare de grâne din România. În decursul iernei, firește, este înghețată Dunărea și comunicația se va putea face numai cu trenul pe la Predeal și Verciorova, — dar îndată ce se desghiață Dunărea o să avem în țară nu-știu câte sute de mii de măji metrice de grâu, de seară, cari o să ne prindă nespuse de bine în vremurile acestea grele.

Ajuns acasă am făcut lumină în odăiță și m'am așezat, așa, îmbrăcat cum eram, la masă. Am scos pachetul din buzunar, l-am desfăcut, am ținut pânea înaintea ochilor mei și mi-am zis: „Și asta, și asta este *roada mânilor românești*“.

Era atâta liniște împrejurul meu, și totuș, gândurile mele erau atât de furtunoase.

Da, da, vedeam țarinile satelor românești din Bănat, vedeam pământul negru și gras, binecuvântat de Dumnezeu. Undulează ca valurile apei, urecă și scoboară, sub razele soarelui încălzitor. — Trece tatăl prietenului Petrea cu plugul. Taie brazde adânci — felii, felii. Boilor le fumegă botul și privesc cu ochii lor mari, blânzi, liniștiți, spre mine. Mâna țăranului împrăștie sămânța adunată în șorț. E sămănătorul. Aruncă în stânga și în dreapta, cu aceeaș dărnicie, cu aceeaș încredere în isbandă. El știe că are să-i încolțească rodul, el știe că are să-și vadă grâul crescut până 'n brâu, și mai mare.

* * *

...La prânz și seara, la cină, pe când mănânc în cancelarie, aud totdeauna câte o ciocănitură în ușe. La început, când nu știam cine este, strigam: Intră!, dar acum nu mai poftesc pe nimeni să intre, fiindcă știu că afară așteaptă un băiețuș ceh, care cere de mâncare.

Să aibă 5—6 ani. Rău îmbrăcat, în haine de vară — acum, iarna! — cu un săculeț prea mare pentru umerii săi; în niște panta-

loni petețiți; cu ghetе scâlciate, cari își arată dinții, par'că ar fi două guri deschise, la talpă; la gât o năframă, în loc de guler, legată nod; în mâni cu o țingire sau cu câte un castron, cu care adună ce-i dau eu sau soldații ceilalți de prin lazaret.

Mânile-i tresar, ținând vasul, când îi torn supă rămasă sau îi dau rămășițele de carne și zarzavat. Niște mânuțe neputincioase, bătute de frig, rebegite, de-ți vine să le trimiți lângă cuptor, să se încălzească odată zdravăn.

Mai cu seamă ochii băiatului mă urmăresc. Sunt niște ochi negri, mari, speriați. Au ceva ștângăresc în ei și totodată ceva obosit. Par'că ar vrea să-ți spună: am vrea să ne odihnim odată, și — altădată — am vrea să ne jucăm.

L-am prins și vesel pe băiețaș. Are tovarăși de joacă. Până când n'am început încă să mâncăm, înainte de a fi auzit larma vaselor, se ia la trântă, câteodată, cu alți „hojmalai“, le-ar spune Creangă. L-aud cum aleargă prin coridor. Vasele, din cari mănâncă mai apoi cu lăcomie, le dau de-a dura și le prind. Se joacă și în creștari, aruncând în găurile de prin odaie cu nasturi și cu

banii căpătați de pomană. Imdată ce aud zângăniturile alămurilor, al fureușițelor, lingușurilor și șăicilor militare, se apropie de ușă și — așteaptă.

Băiețașul mă salută militărește, crezând că-mi aduce mare bucurie, arătându-se militar din creștet până-'n tălpi. (Odată l-am văzut cu o șapcă militară din Germania, fără de cozoroc — cine știe cine i-o va fi dat-o.)

...Și, iarăș, am auzit pe copil bătând la ușă, azi dimineață, la cafea, când mă pregăteam să duc ceașca la gură. Imi pusesem la o parte felia cea mare de pâne, a prietinelui Petrea, și imi zisesem: ai să mănânci din greu acum pâne de grâu curat.

Când am auzit ciocănitura am stat locului. A, da, era el, copilul sărac, care cere de pomană! N'aveam decât să deschid ușa și să mă încredințez despre aceasta.

M'am ridicat, am pășit spre dânsul, am crepat ușa ușurel și am zis copilului: „Astăzi n'am nimic“.

Cum tresare copilul de câte ori îl respingi! Privește la tine cu o căutătură speriată, ca și când ți-ar spune: „nu te supăra, domnule dragă — da mi-e foame!“ Și mai

spune ceva căutătura lui. E atâta stângăcie în cererea copilului și atâta durere reținută, par'că citești din față' lupta, care se dă între stomahul ce se revoltă și cere: dă-mi de mâncare! și între creierul, care se împotrivește: nu-i frumos să cerșești! Din lupta asta iese învingător stomahul, care poruncești mâni să se întindă și să ceară.

— „N'am nimic!“ Așa mă durea, spunând cuvintele astea două!

M'am întors la masa, pe care se afla ceașca de cafea și pânea. Pânea par'că prinsese grai și-mi punea întrebarea: „eu sunt nimic?“

— „Ba, ești“ — am zis eu pâinii — „dar am lipsă eu de tine“.

Atunci am auzit din nou ciocănitura la ușă. Băteau desnădăjduit două degete de copil. „N'am ce mânca, înțelegi?! n'am ce mânca!“ Lăsase copilul laoparte orice rușine — cerea cu toată puterea. Întâmpla-se ce se va întâmpla...

Mi s'a părut că nu bate numai copilul dela ușă, că bat mai mulți, zeci, sute, mii de copii, lipsiți de lapte, lipsiți de carne, lipsiți de orice le-ar putea rumeni obraji

scofăleți. li vedeam tânjind, cu fețele supte de durere, cu mâinile întinse spre mine, cu ochii afundați în orbite, rugători — par'că le auzeam suspinul, par'că le simțeam răscoala din trupu-le flămând și cererea lor îmi suna în urechi de zeci, de sute de ori: „Pâne! Pâne! Pâne!”

Am rupt o bucată din pânea de pe masă și m'am uitat la ea cu jale. „O” — mi-am zis, „tu ești după care aleargă astăzi omenirea mai cu jind! Pentru tine sunt rășboaiele astea înfricoșate! Pentru tine curge sângele șiroaie, (ce zic: șiroaie?) râuri mari, înspumegate! Pentru tine se încolăcesc no- roadele, pe viață, pe moarte, ca și când am trăi în apocalips!”

— „Stai în cumpănă?”, mă 'ntreba cineva din mine. „Te gândești și răs-gândești dacă dai ori nu dai, când e vorba să ajuți? N'auzi că copilul bate la ușă?”

Și, iarăș, bătea copilul la ușă! Par'că nu era mână de copil, care bătea — par'că era mână de bărbat.

Da, da, — auzeam cum bat la poarta conștiinței mele *alte* mâni și cum cer înțrare *alte* întrebări și *alte* gânduri.

— „Numai atâta dai?“, era o întrebare.

— „Dar nici eu n'am mai mult! Și eu am căpătat!“, era răspunsul meu.

— „Asta ți-e iubirea?“, râdea cineva în mine.

• — „Dar dacă n'am?“

— „Dumnezeu ți-a ajuta! ajută și tu!“

Și atunci, ca o fulgerare, mi-a venit în minte un gând, pe care-l aștern pe hârtie, tot așa cum a venit: vezi, într'aceeaș limbă rusească s'au aflat doi scriitori mari, Tolstoi și Andreiev, să serie opere, în cari unul vorbește cu foc despre milostenia cea mai de săvârșită (Tolstoi) — iar celalalt arată cum e bătut cu pietri de săracii răsculați „omul“ bun, care și-a dat totul lor și nu mai are ce să împartă („Anatema“, anatémizată de sinodul bisericesc). Aceeaș limbă și acelaș popor!

— „A! amintiri literare!“, își bate joc cineva, în mine.

— „Da“, se apără altcineva. „Puncte de mânecare!“

— „Și copilul flămânzește într'aceea! Halal de înțelepciune!“

— „Da, ai dreptate“, am zis și am plecat capul în pământ. „Aici nu e timpul de răs-gândit — aici numai *fapta* ajută!“

Și am rupt o bucată din bucată de pâne.
M'am îndreptat spre ușă.

O, să fi avut comori — comorile lumii întregi — să le împart, să le prefac în pâne, în lapte, în carne, în stâlپări de pace, să le împart în toate părțile acestui pământ ticăloșit în goana nebună după — pâne! Să astup gurile flămânde, să usuc ochii plini de lacrimi, să sprijinesc pasul șovăitor al celor schilodiți pe câmpurile de luptă, să aduc mamelor pe fii lor, soțiilor pe soții lor, copilașilor ăstora pe tatăl lor, cari să-i ridice din mizeria, în care înoată fără nădejde de îmbunătățire!...

Și cineva râdea în mine — și-și bătea joc: „Și cu bucată *asta* de pâne vrei tu să sature omenirea? Și încă te lauzi cu fapta ta? O așterni pe hârtie? Om ce se luptă cu morile de vânt!“

Imi sângera inima...

Era să cad zdrobit lângă ușă — dar iară am auzit bătaia degetelor. Lovea băiețașul: „Dă-mi de mâncare!“ cerea el des-nădăjduit. Și am deschis ușa și i-am dat din pânea româncii din Banat...

1917.

Ce mi-a povestit cârja...*)

— Schiță. —

Se afla într'un colț al cancelariei din spitalul mănăstirii Strahov, din Praga. Era o cârjă de culoare neagră, la capătul din jos înfășurată în cârpe, ca să nu alunece și să nu lovească pământul prea tare; la mijloc cu mânerul șters, lustruit, o dovadă că multe mâni s'au servit de el; la capul de sus, unde se îmbinau cele două căpătâie, cari se despărțiseră dela capul de jos, se răsfăța o periniță de piele, roasă și ea de atâta frecare. Cârja avea o grămadă de tovarășe, cari toate își așteptau pacienții, apoi — în nemijlocită apropiere, — o pâlnie de gramofon, mare și obraznică cu formele ei, par'că ar fi voit să zică: „hei, prin mine a cântat glasul lui Caruso!“ (un cântăreț mare); plăci de gramofon, rufe pentru soldați, pâni, gata de a fi împărțite gurilor flămânde și o cutie de postă, gata să primească durerile așternute pe hârtie.

*) Schița de față a apărut pentru întâia dată în traducerea profesorului *Dr. Ioan Urban-Iarnik*, în revista cehă „*Rozkvet*“ (1916), cetită fiind, în original și în traducere, la o serbare româno-cehă din Praga, în 1916.

'Arunecam adeseori ochii la cârja de spital, când treceam pe lângă ea.

De-ar putea povesti cârja asta câte dureri a sprijinit ea în viața ei!, îmi ziceam câte odată și-mi luam cărțile din dulapul de alături, ca să am ce țeti răniților români.

Odată am luat cârja în mână. Mi-am plimbat degetele pe perinița de piele, pe mânerul lustruit, și m'a cuprins un fior din creștet până 'n tălpi. Nu era asta o sfidare a cârjii? Să mă plimb cu mâni tefere pe locurile menite mânilor tremurătoare și sub-suorilor obosite?!

Dar nu, cârja nu s'a supărat pe mine — dimpotrivă, par'că a început să fie vorbăreață. Cel puțin așa mi s'a părut mie. Sunt mobile îmbumbate la vorbă și sunt mobile vorbărețe, cărora le umblă gura (închipuită) ca la o meliță. Cârja era vorbăreață — voia să deapene gânduri triste și vesele cu mine, o simțiam aceasta prea bine.

Odată — era vreme posomorâtă pe afară, bătea ploaia în ferestri și n'aveai nici o voie — i-am zis cârjii, mai în glumă, mai în serios: Ei, serie-ți amintirile, cârjă de spital!

Acum, realiștii vor clătina din cap și vor zice: Autorul începe să bată câmpii! Cum a putut să poarte o conversație autorul român cu cârja asta proastă ca noaptea? Dar autorul își află scăparea din fața învinuirilor grele, aducând aminte realiștilor nemiloși că un francez (Xavier de Maistre) a scris o carte întreagă, în care povestește cu mobilele, iar Andersen, blândul și nobilul Andersen, scriitorul din Dania, a dat glas mobilelor în minunatele sale scrieri. N'o să fie deci osândit la nici o *capitis diminutio*, la nici o tăiere a capului, purtătorul român de condei...

Și a răspuns cârja de spital:

— „Bine, hai să-ți fac pe voie. Mâne ai să primești primele mele impresii“.

Peste noapte și-a adunat cârja gândurile. Voia să-mi facă o bucurie și când am dat de ea, a doua zi, a început să-mi povestească. Ascultați:

„...Il chema *Simionaș*. Era român de al vostru. Al treilea ori al patrulea rănit, pe care l-am sprijinit eu.

Când m'au adus „sora“ *Bertolda* și „sora“ *Servatia* lângă patul lui Simionaș, era Simionaș slab de tot.

Toemai scrisese funcționarul din cancelarie, dl Buchar, părinților lui o carte postală, în Ardealul vostru, și pe carte erau subliniate cu creionul roșu cuvintele tipărite: „*greu rănit*“. Celalalt funcționar, dl Skuhrovsky, o puse în cutia de poștă a spitalului.

După săptămâni pline de nopți de nesomn, după o îngrijire ca'n cuibul cald al rândunicii — a început Simionaș să rotească ochii împrejur, să mulțumească cu câte o svâcnitură din cap, cu câte o privire lungă, caldă, care venea par'că de pe altă lume.

Se desprimăvăra și eu, cârja de spital, aveam să sar într'ajutorul lui Simionaș.

Imi aduc prea bine aminte cu câtă greutate l-au sculat odată „surorile“ pe Simionaș, cum l-au îmboldorosit într'o manta cătănească și, cu o năframă groasă la gât, cum l-au dus, încet-încetinel, la plimbare. Când s'a lăsat brațul lui drept pe mine, prinzându-mă cum prinde celce se îneacă anghira de scăpare — am tremurat și eu puținel, ori cât mă vezi de zdravănă.

Românii voștri nu sunt făcuți dintr'un aluat moale — asta am învățat-o eu în decursul timpului — și m'a învățat și Simionaș, cu toate că era slab ca vai de el, atunci...

Soarele căldicel își trimitea razele peste grădina mănăstirii. Incepuseră să cânte mierlele. Numai că auziai glasul lor — se bucurau și ele că se desprimăvărează — și le vedeai, tușt, cum sar peșele printre cren-gile merilor, cari începeau să înflorească.

L-au pus pe Simionaș pe-o bancă. Doi ortaci, mai sănătoși, lângă dânsul, ca să-l păzească.

Ce față pământie avea Simionaș! Ce fălci ieșite! Ce mâni lungi, osoase, tremurătoare! I se vedeau vinele. Cu ochii scăzuți în orbite, cu pleoapele subțiri, cu părul lui — odinioară lung și negru — tăiat scurt, i-ai fi plâns de milă de l-ai fi văzut. Degetele mânilor îi tremurau.

S'a uitat el așa, înainte, fără de nici o țintă. Praga se întindea la picioarele lor, Praga cea cu turnurile de aur, Praga, cântată de poeți și de neamuri întregi.

— Dezi, Simionaș, boltitura cea verde și turnu' de lângă ea? — a căutat să rupă tăcerea unul din însoșitorii săi, vrând să-i alunge gândurile negre.

Simionaș și-a încordat ochii. Hei, demult nu și i-a mai aruncat vulturește în vârtoarea lucrurilor!

— Văd, zise el, după un târziu.

— Acolo e biserica sfântului Neculai. Par'că ar fi mușchiu pe clopotnița ei.

— ...Și colea, mai spre stânga, nește case mari și frumoase... unde se pogoară cărarea pușintel.

— Da, da.

— Acolo au șezut, Simionaș, regii boemi în vechime — astăzi nu mai sunt.

— Așa.

— ... Și, vezi tu, deasupra tuturor caselor ăstora, turnurile alea mândre, de ai crede că sunt nește horbote minunate, cusute cu mâna, când te uiți la ele din apropiere?

— Dăd.

— Acolo e catedrala, unde ține slujba, la praznicele ale mari, vlădica-vlădicilor de aici.

— Minunat trebuie să slujească vlădica-vlădicilor!

— Ai dreptate, îi zise ortacul. Are o camilafcă de alea, tot cu pietri scumpe și un inel în deget, de-ți ia văzu, când te binecuvântă.

Se furișase el odată, ortacul, în biserica catedrală, ca să vadă pe vlădica-vlădicilor cum dă binecuvântarea mulțimii adunate!

Au tăcut mai apoi — privind Praga. De departe, dela Tyn, dela turnurile-i venerabile, s'a înfiripat un sunet cucernic de clopot și a ajuns până la urechile lor. Solzii de argint ai Ulavei (Moldavei) par'că șerpuiau de dragul lor, trecând pe sub podurile de fier, cari păreau de aici, de sus, nește jucărele de copii. Verdele începea a se împicioroga prefutindeni, pe dealurile din împrejurime, prin grădinile, cari păreau nește covoare țesute cu multă migală și iscusință.

Era o liniște... dumnezeiască! Doar un bondar de da târcoale, întretăind cu zumzetu-i, tăcerea. Cu atât mai bine ieșea la iveală pacea asta sfântă! Te simțiai ușor ca un fulg și-ți scăldai ochii în verdeață, ca o rândunică gureșe trupșoru-i într'un părăiaș...

*

— S'a oprit pe mine — urmă cârja povestea, — o *albină*. Adunase miere și se odihnea. Simionaș și-a ațintit ochii asupra ei, a privit-o lung, ca pe-un frate de cruce, apoi a oftat din baierile inimei:

— He-hei!,... că *tu poți lucra*; da' eu sânt osândit să omor timpul lui Dumnezeu, drăguț', iacă, — așa l...

Gândul acesta a cuprins cu atâta putere pe Simionaș, încât a început să tremure din întreg trupu-i slăbit.

Ce-o fi făcând gospodăria-i de acasă? Lanurile vor fi părăginite, plugul o rugini în șură! Brațele lui n'au să-l mai poată duce de coarne...

Unul din ortaci a început să vorbească din nou:

— Măi, frate Simionaș, n'ai să-ți dai tu ortu' popii! Lasă, bun e Dumnezeu, el ne cetește'n suflete.

— Așa zău, adăogă celalalt însoțitor. El ne cetește.

Simțeam, zise cărja, cum se caută cele două mâni ale lui Simionaș, cum se razimă pe mânerul meu dela mijloc, înfrățindu-și degetele a rugăciune și o lacrimă caldă, un strop din ochii lui Simionaș, s'a pierdut pe perina mea de piele. —

Se ruga un om. Aducea prinos de laudă Aceluia, care era ziditorul lumii asteia pline de păcate!

În pacea răspândită prin grădină s'a auzit, deodată, fără de veste, sunet de trâmbiță. Erau trâmbițele dintr'altă lume, — „ale

lerihonului“, ar fi zis un ortac, dobă de cărți bisericești — trâmbițele, pe cari le încereau soldații, cari aveau să plece mâne — poi-mâne pe acelaș câmp de luptă, de unde se întorcea Simionaș, trâmbițele, cari îi aduceau aminte de încleștări de brațe, de urlete de fiară sălbatică, de răpăit nebun de puști, de bubuit de tun.

Acolo prăpăd — ziua de apoi — și-aici pace, — acolo moarte de om — și-aici mâni, cari te sprijină, să nu poticnești în umbletul tău de copilaș!

— Doamne, Doamne, — gândește Simionaș și o spune și tovarășilor săi fără de'ncunjour — dacă sânt oamenii așa de buni cu tine și vreau să te țină'n viață, de ce nu-și bat capul, ei între ei, să n'ajungă nime în vifornița aia de șrapnele și granate?

— Ai dreptate, Simionaș — îi zise un ortac, — ai dreptate. Vezi, „crucea“ asta „roșie“... toate neamurile o au. Acum, nu se poate lucru mai bun decât crucea roșie — Dumnezeu s'o alduiască. Dar mă gândesc, cu mintea mea proastă: e frumos, frumos să sari într'ajutor la ăi răniți de pe câmpu' de luptă — da' tu, om în toată firea, sari și ajută ea să n'ajungă oamenii pe câmpu' de bătaie...

— Hei, de ar fi după pofta inimii tale! — zise al treilea, păsăind din lulea. Noi și-așa n'o s'o *descebăluim*, urmă el mai departe, lumea-i așa — hapsână. Ce să-i faci? Te dai împăcat, că tu n'ai să poți opri spițele roții, cari aleargă să-și facă de cap!...

Steteau toți trei și se uitau înainte, fără de nici o țintă....

Deodată s'a pornit, povesti mai departe cărja, din depărtare, din vale, un val de sunete și a străbătut, dus de aierul cel ușor de primăvară, până lângă rănit. Era o muzică militară, care își trimetea glasul alămurilor până departe, departe. O înmormântare soldățească. Ingropau pe unul rănit pe câmpul de luptă, — mort într'un spital din Praga.

Pe cărarea grădinii de Strahov, se apropia de răniți „sora“ Servafia, călugărița Sf. Borromeu. Avea cartea de rugăciuni în mână. Se ruga. Buzele ei murmurau cuvintele din carte, în timp ce o mână-i atingea rosariul.

Când a auzit muzica militară, s'a oprit și maica din mers și din rugăciune și a privit spre Praga, cu ochii ei blânzi. Un gând a străbătut-o; „Doamne, iarăș un mort!.. Marșul funebru de înmormântare, al lui Chopin“!...

Intr'adevăr, era marșul lui Chopin, mare compozitor polon... Viață, viață pretutindeni! — Inmugureau pomii, ciripeau pasărilor, florile începeau să se trezească din somn, — grădinarul mănăstirii deschisese ferestrele de sticlă din sera (casa) de flori și lăsa să se joace razele soarelui căldicel pe florile, cari fuseseră păzite în decursul iernii într'un aier mai cald, — și acum, când isbuenea viața de pretutindeni, din sghiabul de acolo, din pomi, din pieptul păsărelelor, acum duceau, din nou, pe unul la groapă!...

Era atâta jale, atâta durere nesfârșită în tonurile marșului de îngropare. Par că își lua cineva rămas bun pentru vecie dela ai săi, par'că sta pe pragul casei iubite și-și rotea ochii, pentru ultima dată, la gospodăria sa, la tot ce l-a ținut locului pe pământ.

Hohot de plâns, înăbușit cu toată puterea, priviri dureroase, ascunse sub un zăbranic, rechemări pătimase, în surdină, ea și când ar fi strigat o ființă omenească și ea și când cineva ar fi oprit-o să strige, punându-i cu puterea mâna la gură: *n'am trăit! vreau să trăiesc! Să mă bucur și eu! Să știi și eu ce este viața!...*

Sora Servatia aruncă ochii pe cărare — acolo, pe bancă, era unul, care avea lipsă de sprijin. S'a apropiat de Simionaș. Dintr'o rugăciune a dat într'alta maica Servatia: a apucat capul lui Simionaș în găvanele păr-milor ei și l-a mângăiat ca o mamă, zicând: *O, o!* Nu știa românește maica Servatia, dar căutătura ochilor o pricepe orice om, fie el de orice neam, și privirea maicii Servatia întreba și răspundea: „Suferi? Vino la mine, să-ți alin durerea!”

S'a așezat maica lângă rănitul român și i-a privit cu toată dragostea creștinească, peste care era stăpână inima ei curată — în timp ce marșul funebru se auzea mereu.

Și — minune! — par'că durerea din cântecul muzicii militare se mai potolise, dând loc unui alt simțământ, care-ți spune, când stai de vorbă cu sufletul tău: *toate, toate sânt trecătoare!* Și bucurii, și dureri! Nimic. Nimic nu dăinuește pe lumea aceasta veșnic, — totul se preface! Dine unul, pleacă, îi ia locul altul, ca să plece și el mai apoi, să facă loc altuia; acesta să plece și dânsul. Lanțuri, lanțuri, generații de generații de oameni își dau mâna și dispar mai apoi pe

dinaintea ochilor lor sufletești. *Nimienicia omenească* — iată ce tălmăcea acum suflătorilor marșul lui Chopin.

Și, totuși, ciudat! — par'că nimienicia aceasta nu te pleca la pământ, ca să te căinezi numai, par'că marșul îți ridica fruntea, poruncea ochilor plini de lacrimi să privească înainte, ca sub o putere fermecată, poruncea brațelor să nu stea oboșite în jos, ci să se împreune. Pentru ce să se împreune? Ca să se roage. Să se roage spre făcătorul acestei lumi cu frumsețile ei și cu viețile omenești atât de scurte. O rugăciune, care dă tărie.

Pricepea Simionăș limba aceasta a alăturilor muzicii militare? Ei, care nu auzise decât fanfara de joc a satului lor? O pricepea, căci o inimă rănită e mai primitoare a tot ce e bun și nobil, decât o inimă, care nu știe ce e durerea. Și durerea se oglindea în tonurile marșului ăstuia, durerea, care curăță, durerea, care te face mai nobil sufletește.

În timp ce se pierdeau ultimele tonuri ale marșului în depărtare și în timp ce maica Servația privea ca o soră bună — căci sânt, vai, și surori rele — ca o soră bună la Si-

mionaș, suspină Simionaș din greu. S'a prins de privirea maicii ca de o anghiră de scăpare și zise apoi ortacilor săi!

— Vedeți, fraților, o căutătură de astea te 'ntremează și o vorbă bună de astea te pune 'n picioare... Vreau să trăiesc! N'ar fi păcat de mine? Spuneți, n'ar fi păcat? Și maica, călugărița asta cu mâna ei moale de mamă, îmi dă tărie! Ce bine îmi prinde mâna ei, fraților, ce bine-mi prinde!... vedeți, eu nu știu multe... sunt, iacă, un biet țăran român, luat dela coarnele plugului, dar dau cu socoteală, că nu-i mai bună faptă pe întinsul lumii acesteia decât s'alini durerile, cum o face maica asta... fie binecuvântată!

Și se aplecă Simionaș, așa, cum putea el, cu mare greu — și sărută mâna maicii Servația.

Iar ea surâdea trist și blând, pricepând prea bine ce simțeminte încolțiseră în inima românului dat în paza-i sfântă...

Ingerul Milosteniei își întindea aripile deasupra amândurora. L-am văzut și eu, îmi zise cărja, încheindu-și povestea.

Praga, Mai 1916.

Cinei „zlofi“.*)

Când să iasă Dumitru Păltineanu din casă s'a întâlnit cu o femeie. Desculță, în capul gol, cu un băiețaș în brațele-i slabe.

— „Ce-i?“, a întrebat-o Dumitru Păltineanu.

— „D'apoi, domnișorule, am auzit că plecați de sfintele Paști în Beci?...“**)

— „Da. Și?“

— „Și... am căpătat carte dela bărbatu'. Zice că e în Beci și el. Că au să-i taie mâna. Că or zis doftorii că n'au ce-i mai face cu mâna aia“. Fața femeii era numai o sudoare. Cu o mână își ținea băiețașul, care privea fără să priceapă în jurul său, cu cealaltă întinse o hârtie lui Dumitru Păltineanu.

Sta scris negru pe alb: au să-i facă o operație grea la mâna stângă. Seria un dascăl, român și el.

— „Dacă te duci, domnișorule, în Beci, o să te 'ntâinești și cu bărbatu-meu“.

*) Schița e scrisă la începutul războiului, când cinei „zlofi“ însemnau ceva!

**) Beci = Viena, după ung. Bécs.

Dumitru Păltineanu nu-și putu opri un surâs: femeia credea că „Beciul“ ăsta este cât o găoace de nucă, cât satul, în care trăia, — unde te știe îndată, toată lumea, dacă ai trecut drumul! Ea, biata, nu fusese mai departe de Sibiiu. Să fie „Beciul“ mai mare ca Sibiiul — era peste putință!

Dar surâsul i-a dispărut din colțul gurii lui Dumitru Păltineanu, cât ai bate 'n pălmi, mâna muncită a femeii i l-a alungat. Mâna aceasta, întinsă după scrisoare, îi spunea: „Am muncit mult! Mult și greu!“

Păltineanu nu o lăsa să stea întinsă — împătura scrisoarea repede — o dete mâinii bătute de vânt și ploaie și zise: „Am să mă duc să-l văd. Să știi de bine că o să umblu o jumătate zi până-l găsesc“.

— „Să-ți ajute Dzeu!“

— „Și ce să-i spun?“

— „Să-i spui...“, mâna dreaptă și-a dus-o femeia la gură. Cu degetele-i groase prinse buza de jos, silindu-o să nu mai svâcnească. Fruntea îi capătă mai multe crețe. (Frunte tină, și atâtea crețe!) „Să-i spui că să nu ducă nici o grije. Nici o grije... că toate le-'om face, cu ajutoru' lui Dumnezeu, drăguțu'.

...Că am lucrat din greu și că-s coapte cucuruzele, de-a mai mare dragu'. De mult n'au mai fost așa de mari. ...Că avem o junincă, de ieri... Că băiețasu' ăl mai mărișor — că am trei copii, domnișorule, — că băiețasu' se poartă bine și învață carte, la școală". Ochii femeii întrebau mereu: nu spun prea multe omului ăstuia? Mă mai ascultă? Dumitru Păltineanu asculta și îndemna femeia să-și spună tot ce are pe inimă.

— „...Și să-i mai spui, domnișorule, să-i mai spui că să nu-și facă din cap călindar, că noi 'om duce-o, cum am dus-o atâta vreme. Numai sănătos să-l vedem. Dacă i'or tăia mâna — ce să-i faci?! Dumnezeu, bag' samă, o vrut așa“.

O picătură de sudoare i se prelingea pe obrazul drept, în jos. Mâna stângă, cu care ținea copilul în brațe, i s'a obosit — a ridicat băiețasu': „Stai, dragu' mami!“; l'a dat în grija mâinii drepte — și a privit la Dumitru Păltineanu, ca și când ar fi vrut să-i zică: „Dacă mă alungi de ce am să-ți spun, nu face nimic — alungă-mă, numai împlinește-mi dorința!“

Dumitru Păltineanu o asculta, netezind fața bucălaie a băiețasu' lui, care-și sugea

degetele. Deslegând privirea mamei, întrebă, fără să mai dea răgaz femeii să ocolească rugarea:

— „Și ce să-i duc?“

Cum de cetise atât de bine „domnișorul“ în inima femeii!

— „Să-i duci asta! Cinci zloți!“

Zicând acestea despătură femeia o hârtie de zece coroane, pe care o legase într'un colț de năframă. Intinse hârtia, ea și când ar fi zis: „Ia-i! Sunt o *avere* întreagă!“

— „Bine. Am să-i dau.“

— „Să aibă și el, săracu'! Să-și cumpere țabac și de-ale gurii. Și să-i spui, domnișorule, că noi nu ducem lipsă de nimic, da' de nimic. Numa' să ne vedem iară — și 'or fi toate bune.“

Picioarele goale și hainele nu vorbeau limba femeii. Hainele strigau: vremuri grele, vai și amar! Bancnota de hârtie din mâna lui Dumitru Păltineanu se văita: nu m'a ținut nimeni atâta vreme pe fundul lăzii și nu m'a întors niciodată de atâtea ori — până să mă dea! Bine c'am scăpat de femeia asta! Acum se simțea fericită bancnota, fiindcă o netezea Dumitru Păltineanu.

— „Și cum îl cheamă pe fărtațul ăsta?“, se aplecă Păltineanu spre băiețașul, care-l privia cu ochii lui mari, de cicioare.

— „Răducu, domnișorul!“.

— „Să-ți trăiască Răducu și să vă facă bucurie!“

Răducu molfăia la degetele lui plăpânde și se uita la lume ca un mare filosof. Ce n'ar fi dat Dumitru Păltineanu să poată schimba acum cu Răducu! Ce știa Răducu, cel născut de-un an și ceva, de încăierarea din lumea noastră? Ce știa el de ura, răscolită până în măruntaiele ei? Ce știa el de ticăloșia omenească? El morfăia, liniștit, la degetuțele sale!... Ce fericit era el în neștiința sa!

Trăsura era gata de plecare. Dumitru Păltineanu se urcă în ea și mai zise odată femeii: „Fii pe pace! Am să-i dau banii“.

— „Cum aș merge cu dumita!“, oftă femeia. „Da' dacă nu-s bani, nu-s, și pace!“

Trăsura a nceput să uruie.

— „Lasă, fii liniștită!“, mai zise Dumitru Păltineanu, și dispăru din ochii femeii. Răducu molfăia la degetul cel mare al mâinii drepte. Dulce trebuie să mai fi fost!...

* * *

„Satu' 'mpăratului“ e mare. Dacă vrei să nu te 'ntâlnești cu cineva, n'ai decât să dai pe-o uliță înainte — poate să te tot caute în învălmășala de lume! Cum să nu cauți însă, tu, însuși, pe cineva, de care știi că e singur, că suferă, că are lipsă de ajutor? Așa se gândea Dumitru Păltineanu, îndreptându-se, în Viena, spre spitalul militar, ca să găsească pe rănitul din satul său.

Duminecă după-prânz. Un furnicar de lume. Cerul posomorît. Dunărea curgea liniștit. Ce-i va fi dat ei să vadă până pe la Orșova?!...

— „Aici!“ zise conductorul lui Dumitru Păltineanu. Tramvaiul trecuse podul peste Dunăre. Roata *urîșe* — „Riesenrad“ -ul vienez — își arăta vagoanele și spițele de oțel, în fund de tot. Acolo era viața! „Prater“-ul, locul de întâlnire al lumii vesele. „Deneția în Diena“ — „grădina englezească“ — „Eisvogel“ — promenăzile minunate, — bățile de flori — muzicile militare. — Toate i-au trecut prin minte lui Dumitru Păltineanu, care se cobora din tramvai. Atâta viață, atâta sburdălnicie închidea în sine cuvântul acesta „Pra-ter“, pentru aceia, cari au avut puțința să-l cunoască!

.... Dar acum se ducea Dumitru Păltineanu să viziteze pe unul, căruia aveau să-i taie mâna, într'un spital, lângă Prater!

La poarta spitalului călugărilor mizericordioși, din „Grosse Mohrengasse“, s'a oprit și a întrebat: „Este Neagu, Ilie Neagu, aici?“

— „Da“, i-a răspuns portarul, apoi cătră căprarul de lângă el, „știi, românul acela...“

— „Da, românul cu mâna împușcată“, zise Păltineanu. „Pot să-l văd?“

Portarul scrise pe o hârtiuță câteva rânduri: sala 44, patul 14.

Cu hârtia în mână a găsit Păltineanu pe rănit. Mai întâi a trecut printr'o curticeică. Curată, cu câteva straturi de verdeață. Un crucifix în mijloc. Christos pe cruce! Cu capul lăsat adânc, în jos, cu ochii dureroși, îndreptați spre cei dela picioarele Sale. Părea că zice fiecărui trecător: și tu îți ai crucea ta de suferință, frate!

Era ceasul vizitelor. Rudenii, cunoscuți — toți alergau, dela pat la pat, să-și vadă răniții. Aici o mamă cu copilul ei, coala tatăl, om mai în vârstă, coala logodnica. Răniții, cu fețele albe, cu mâinile sau picioarele legate, le mulțumeau din ochi fericiți.

Numai la patul 14 din sala 44 nu se oprea nimenea, afară de sora de caritate. (O singură dată s'a oprit o mamă, a luat o floare și a pus-o pe plapoma bolnavului. Doia să facă bucurie „străinului“.)

S'au mirat toți când au auzit că rănitul dela patul 14 capătă vizită. Mai mirat a rămas însuș rănitul. S'a ridicat puținel în pat și și-a aruncat ochii asupra lui Dumitru Păltineanu.

— „Nu mă cunoști?“, l-a întrebat el pe românește. Ilie Neagu l-a privit lung, lung, apoi a isbuenit: „o!, păcatele mele! unde ne mai vedem și noi!“

O clipă — și ochii țaranului român erau în lacrimi. Dumitru Păltineanu s'a aplecat asupra lui, i-a prins mâna teafără în mânilor sale. L'a strâns de mână. Dispăruse deosebirea de clasă — erau români, români într'un vârtej strein, români, cari se caută...

Dumitru Păltineanu s'a așezat pe marginea patului și a început să descoase pe bolnav. Trecuse operația. Mâna i-au tăiat-o.

— „Da' asta a fost și mai grea“, zise dureros Ilie Neagu și-și dete plapoma puțin laoparte. Păltineanu își duse mâna la cap.

— „Cum? Și piciorul?”

— „Da. Și piciorul. Granata nu întreabă ce-ți trebuie și ce nu... Spuneau că o să mi-l *boteze*, ori cum îi zic... *proteze*... că o să-mi pună un picior de alea, la loc.. Da' n'a fi cât e lumea-lume al meu!... Nevestii... ei să-i spui cu binișoru'... lasă, lasă, m'o vedea ea și așa.”

A stat o clipă cu ochii înlăcrămați, apoi, deodată, fără de trecere :

— „Hei, bine mi pare că mai aud vorbă românească! Mi s'a făcut dor de ea ca copilului de sânu' maică-sa!”

Fața i s'a rumenit puțin. Și-a răzimat ochii de Păltineanu, căutând să-l descoase, apoi zise: „...sânul' maică-sa! Aș avea și eu o rugare — da' nu te superi”.

— „Cum să mă supăr? Se poate?”

— „Nu te superi?”

— „Vai-de-mine! Spune-o! N'o fi tăierea capului?!”

— „Dacă ai venit dta până acilea și dacă te-ai ostănit pentru mine — apoi ești om bun, n'am ce zice. Așa te-am știut eu totdeauna. Da... când te 'ntoreci îndărăt?”.

— „Poimâne”.

— „Bine, poimâne. Stai puțin, să pun eu cevașilea la cale... da... Apoi, uite ce te rog — știi dta că am pe copilașii ăia, că 'mi sânt dragi ca lumina ochilor. Iacă — inimă de muiere, și pace! Mi-e dor, mi-e dor de Răducu, de Petrea, de Ioană. Dumita o să-i vezi mai de grabă. Ești sănătos. Mare vorbă!... Așa. Vezi — caută dumita sub plapomă, coala — mai cătră perete — așa — acolo — ai găsit? — așa — o năframă, — despătur' o — eu n'aș putea. — Ai găsit? Sânt cincizloți — o hârtie de ai de zece coroane. — Hei, am strâns banii ăștia din „*lenúg*“-u' (plata pe o zi) meu! Cu țaraia. M'am gândit să le duc ceva copilașilor mei, acasă — dacă m'or ajuta ciolanele. Da' acuma văd că multă apă o să mai curgă pe Dunăre până o să dau cu ochii de-ai mei! De aia — fii bun și cumpără dumita câte ceva, pentru ai mei. Iacă — cincizloți. — Alege ce crezi dumita mai potrivit din *Viana* asta. O hăinuță, niscari jucărele. Să aibă și ei, drăguții, ceva dela tată-lor. Nevestii — o șorță, nește cercei. Știi dumita! Mă 'nered în gustu' dumatiale. — Să știe că-i dela tată-lor... și dela bărbat“.

O lacrimă i se prelinse dela coada ochiului în jos și-i căzu pe perină.

Dumitru Păltineanu ținea hârtia de zece coroane în mână.

— „Stai, omul lui Dzeu, stai — că și dta ai parale la mine!“

— „Eu? La dta?“

— „Da. Nevasta îți trimite zece coroane — cinci *zlofi*, cum zice dumneaei — să ai de cheltuială“.

— „Nu se poate!“

— „Ba se poate“.

— „Atunci — tot ai *lor* să fie! Mie ce-mi trebuie aici? Tăbac capăt din greu! De banii ăștia o să le iau ceva, când or închide poarta șpitalului pe urma mea“. Și — fericit — închise ochii pentru o clipă.

... Se vedea acasă? Lucra pe câmp, pe urma boilor, cu Petrea ca *pogănicu*? Ori sta, după munca câmpului, pe prispa casei, lângă nevastă, făcându-și o „*figare*“ — până când Răducu gângurește în brațele nevestii? Ori se vedea în biserică, în strană, cântând o priceasnă?

— „Hei, să mă văd odată la ai mei — acasă! — oftă el din greu.

— „O să te vezi!“ zise Dumitru Pălticeanu. „Increde-te în Dzeu. El vede toate. Dumnezeu e mare și-ți ajută!“

— „D'apoi, dac'am scăpat din bătaia tunului, o să scap eu și din ghiarele astea!“ zise Neagu și arătă spre ghiarele nevăzute, cari i se înfingeau în carne.

Pe plapoma patului priveau la scena aceasta două bancnote de hârtie — două hârtii de câte cinci „zlofi“ — una mototolită rău, soioasă, alta ceva mai îngrijită (venise din leafa plății pe câmpul de rășboiu).

* * *

Dumitru Păltineanu își luă peste câteva zile rămas bun de la Neagu și ieși din spital. În pragul ușii se mai opri odată — și făcu semn cu mâna lui Ilie Neagu. Neagu privea la el cum se uită un câine credincios spre stăpânul său.

...S'a oprit Păltineanu în curtea spitalului. De departe se auzea huruitul trăsurilor și sgomotul publicului din „Prater“. Aici era liniște. Cineva aprinsese candela de la picioarele lui Christ. O flacără mică, gălbuie, juca și-și răspândea firicelele plâpânde în înserarea, care începea să se întindă. Capul lui Christos părea mai trist ca oricând. Multă desnădejde în ochii Lui! Par'că voia să zică: de câteori m'ați răstigit pe cruce?!

Dumitru Păltineanu s'a sprijinit pentru o clipă de răzimătoarea scaunului de rugăciune.

Ilie Neagu! Inimă bună! Te sacrifici! Poți ierta? — Iată gândurile, cari îl frământau în clipa aceea pe Păltineanu. Poți ierta? întreba el.

Christos sta sdrobot, pe cruce, și tăcea...

Bubu, Carlo și cu Bruna.

— În spitalul de copii din Praga. —

Sărbătoare. Ziua sfântului Venceslau, patronul Boemiei. Am să vizitez pe un prieten mic, pe Valeriu (Bubu), bolnav.

O zi frumoasă de toamnă. Lumea mișună pe străzi. Cine poate, aleargă afară, în verdeață. Între mănăstirea Emmaus și „tehnica cehă“ se află „spitalul de copii“. Sun și întru.

Portăreasa îmi spune, când întreb, de pacientul meu: Cațul al 2-lea, odaia 43.

Pe coridoare dau de leagăne de copii, albe, curățele, de trocuțe pentru spălat hăinițele.

Când deschid ușa odăii Nr. 43 găsesc o mulțime de pătulețe, în rând. Caut cu ochii — micul meu prieten nu e acolo. Întru într' o altă odaie, lăaturalnică, și acolo, între jucării, odihnește el, cu mâna pe abecedar. Mă apropii, îi strâng mâna, mânuța lui gingașe, slăbuță, și-i mângâi fruntea cuminte și păru-i castaniu. El râde. I-au trecut durerile. Acum se simte mai bine. E cu jucăriile aduse: porpici și pietre de construit.

— „Ai putut dormi, Bubule?“ pentru mine e „Bubu“.

— „Da. Noaptea întâi și a doua n'a mers. Au fost copii răi pe aici, plâneau într'una“.

— „Și-acum nu mai sânt?“

— „Nu. I-au dus de-aici, că erau prea răi“.

— „Or fi avut dureri mari, Bubule“.

— „Poate“, zise Bubu și se uită la mine cu ochii săi cumiști de băiat de 6 ani.

— „Și-acum pe cine ai în odaie?“

— „O, avem — avem o grămadă! — Uite, aia de-acolo e o *cehoaică*. I zice Marjenca“. Marjenca e o copiliță cu părul bălai, blândă, obosită, acum, când ar trebui să fie foc și pară, la vârsta ei de trei anișori. Stă pe un

așternut, de par'că ar fi pe nășălie și nu zice — nimic — privește numai la noi, scrutător. Mă apropii de ea.

— „Spune-i să închidă ochii, spune-i...”
Îmi zice Bubu.

O rog pe nemțește să închidă ochii și ea, micuța, îi închide ca la poruncă, par'că ar dormi.

— „Vezi? Vezi?“, râde micul meu prieten.

Fetița stă nemișcată, privește la mine printre gene, mânuțele ei au pete roșiatice și câte o brățară de mărgele albastre.

— „Dar aici cine e, Bubule?“ întreb eu, întorcându-mă spre fetița ceva mai mărișoară — cea de 7—8 ani.

— „Aia-i *italiană*“, zice Bubu.

— „Italiana?“ întreb eu.

— „*Si signore*“. (Da, dle.)

Îmi plac ochii ei cuminți. Și gurița ei. Și ținuta capului ei, cu părul resfirat pe pernă, bălai, în neorânduială.

Arunc ochii la tabla dela cap. Acolo stă scris: „Bruna ...Bruna Bresati... Empyen“. Patul ei e cu grătele de pe margini, să nu cadă jos noaptea.

— „*Come sta*“ ? (cum îți merge ?).

— „*Grazie, Signore, bene*“ (mulțumesc, dle, bine).

Zâmbește nevinovat. Nu mă pot deslipi de ochii ei. Par'că au ceva din ochii dure-roși și cumiști ai unei mari artiste dramatice italiene, Eleonora Duse.

În timp ce stau de povești și mângâi părul Brunei, intră un tată cu un copil în brațe. Copilul țipă. E un băiat, cam de 5 ani. Nu vrea să se deslipească, Doamne ferește, de tatăl său. Îngrijitoarea, o fată tânără, sănătoasă, roșie în față, îl ia cu puterea.

Văd de departe că tata e italian. Il cheamă Eascuzzi. Ochi negri ca niște cărbuni. Umerii lași, neras, brunet.

Dă în vorbă. Când aude că-i italian, îi arată îngrijitoarea pe Bruna. Bucuria tatălui că a găsit o tovarășe de suferințe, italiancă, pentru fiul său!

— „Domnul meu!“ mi se plângea italianul, „de doi ani îmi tânjește copilul. Nu știu ce să-i mai fac. L-am adus aci. Doară se va face mai bine. — Sunt refugiat, domnule, refugiat din Gorizia (Görz). Am fost siliți să luăm lumea'n cap, de când s'a declarat răs-

boiul cu Italia. — O, greu o ducem! Eu sunt zidar, domnule, zidar... dar acu nu mai pot lucra. Uite..." Imi zice el și-mi arată mâna dreaptă. Două degete îi lipsesc. Celelalte îi sunt sgârcite rău. Un deget îl are numai pe jumătate.

„De unde ai mâna așa?“ îl întreb eu.

— „Din războiu, domnule! O, vai, *mamma mia!* Ce-am suferit! A fost la Radem și acolo mi-au împușcat rușii mâna. — Acum? civil!“..

Zicând acestea așează copilul în patul pe care i l'a arătat îngrijitoarea. Urmează apoi.

„...Ne-am refugiat la Marienbad. Eu, nevasta și doi copii. Dar din ce să trăim? O coroană pe zi, de cap, căpătăm dela stat. Dar din coroana asta trebuie să ne plătim locuința, mâncarea, hainele, taxa de cură“.

Povestind și-a desfăcut tășculița de drum și a scos o bucată de pâne și trei mere. Băiatul plânge. Tata îl înbunează cu o bucată de pâne. Scoate briceagul și taie încă două felii din pânea băiatului. Apoi se dă pe lângă fetiță și pe lângă băiețelul, cu care zace Carlo, fiindcă Carlo îl cheamă pe micul italian.

— „Dezi, fetiço“, zice tata, „vezi, să fii cuminte și să îngrijești și de Carlo al meu. Și tu ești italiancă. Vrei?“

— „Da“, dă din cap fetița.

— „Dacă se cere noaptea afară, să-i dai mână de ajutor. Dacă-i trebuie apă ori altceva, înțelegi? Știi tu... știi tu... Bruna...“

— citise tăblița de-asupra capului ei. — „Și cu ce să te cinstesc? Iată, bucățica asta de pâne. Impărțiți-o frățeste. Așa... și un măr. Stai să ți-l curăț... El e mic, Carlo, e numai de patru ani, și e bolnav...“

Îngrijitoarea, Mali, a adus organtin și fășii de înfășurat — a curățat rănila de pe picior și de pe mâna lui Carlo — medicii zic că are „fungus“. — Carlo a plâns pușintel, apoi, înfășurat la mână și la picioare, a început să mânănce. Are ochii vioi, ca ai tatălui, capul cu fruntea lată și tâmplele lunguiețe, născiorul regulat.

Apoi se așeză italianul lângă fiul său, pe scaunul adus de îngrijitoare, și se uită la el. N'am să uit privirea aceasta. Era atâta mahnire, atâta iubire părintească, atâta sbucium potolit în privirea tatălui, care-și lua rămas bun dela fiul său. Iși răzima tatăl mâinile

sgârcite, de genunchi. Surtucul ros de vreme îi arăta umerii lași și brațele musculoase. Capul și-l ținea într'o parte. Obrajii nerași păreau scofâlciți. Picioarele și le ținea într'o ținută smerită, par'că ar fi vrut să-și ascundă ghetele cu pingelele roase.

Intorcându-se spre mine zise:

„Mamă-sa s'a despărțit greu de Carlo, că e copil bun — dar n'a avut încotro. I-am spus că dacă-i vrea binele trebuie să se despartă. Ea a rămas cu copilul celalalt. Ne-ar fi costat prea mult călătoria — și de unde? Și eu trebuie să plec îndată. Trenul pleacă la 3 ore — ca să fiu încă astăzi în Marienbad“.

Cu fața spre Bruna zise tatăl îndurerat;

— „Nu-i așa că ai să-l ajuți pe Carlo al meu?“.

— „Da“, zise Bruna acum, ca o fată cuminte ce era.

Soarele cădea pe patul copilului. De afară se auzea zumzetul trecătorilor veseli.

Italianul se furișă pe neobservate afară, cu ochii la copilul, care se juca cu mărul căpătat.

Din odaia de alături îmi făcu semn cu mâna :

— *Addio, signore, addio!*“.

l-am răspuns salutul.

— „Du-te cu Dzeu, părinte îndurerat!“

Copilul, Carlo, s'a jucat câtăva vreme cu mărul, apoi s'a uitat împrejur, Tata! Unde e tata?

— „Tatta! tatta! tatta!“ ochii i-se umplură de lacrimi. Voia să sară din pat. Abia l-a putut reținea îngrijitoarea. A încercat în fel și chip — cu binele și cu răul. Copilul striga într'una: tatta! tatta! Lacrimile îi curgeau pe obraz, mărul îi căzuse la pământ. Copiii ceilalți se uitau unul la altul.

Bubu zise: „Și ăsta e copil rău“.

— „De ce, Bubule?“.

— „Fiindcă plânge“.

— „Dar pentru ce plânge? Plânge după tată-său, Bubule, care trebuie să plece, pricepi tu, să plece și să-l lase singur, fiindcă *n'are bani* să stea lângă el. Tu nu pricepi ce-i aia, Bubule, și nu poți pricepe. Tatăl tău ți-a dat totdeauna ce ți-a trebuit. Tu n'ai tânjit, Bubule... O, să fii mulțumit, dragul meu și cu milă față de copii de aceștia, vezi, ca

copilașul Carlo...“ Toceai veniseră: tatăl și mama lui Bubu, cu bomboane și cu prăjituri, o grămadă.

Bubu voia să corecteze judecata de mai înainte și-mi zise: „Imparte-le și lor din prăjituri“.

Așa a căpătat fiecare copil din sala lui câte o jumătate de prăjitură „Indian“.

Micul italian, amenințat de îngrijitoarea, care nu mai știa ce să mai facă cu dânsul, domolit într'un târziu cu o carte cu ilustrații ferfenițită-toată de atâta răsfoit, privea cu interes chipurile și mânca prăjitura cu multă bucurie. Italianca se uita la el ca și când ar fi vrut să zică: „Oare n'are să-și strice stomahul? Pe mine m'a pus tată-său să îngrijesc de el de acu înainte!“

... Dar trebuia să plec. Aveam o întâlnire, într'alt loc. Am strâns mâna micului meu prieten și pacienților din celelalte pătulețe, și am ieșit. Așa vreme bună și caldă și prietenoasă era pe afară — iar ei, pușorii, trebuiau să zacă în pătulețele lor...

„Nică a lu' Petra“.

În inima satului scârțâie fântâna, unde adapă oamenii vitele. Aici se încrucișează trei uliți prăfoase, largi, două, de par'că ar fi de sat săsesc, strâmtă cea de-a treia și întortochiată, de par'că și-ar fi înțareat naiba copiii pe-acolo.

Dara, când dogorește căldura, când nu e țipenie de om pe uliți — fiindcă toți sunt pe la țarini, la lucru — se joacă copiii la fântână.

Doar din când în când de trece câte un călător insetat, de-și ridică brațele până la ciutura fântânii, de o lasă în jos, să-i scârțâie ca un copil nărăvaș — și-și potolește setea.

Încolo — numai copii. De toată sama, dela gândăceii de un an-doi, dela cei purtați în brațe de frățiorii lor împiciorogați, până la cei de 9—10 ani. Numai în cămeși lungi, fără de curea la mijloc, cu câte o pălărie de paie, mai mare decât ei, în cap, încolo — floare la ureche.

Lângă fântâna asta am întâlnit pentru întâia dată pe băiatul, despre care vreau să povestesc acum.

Era cald, zăpușeală. Lângă ghizdurile fântânii adunați copii, ca la comédie. Vre-o 20. Dădeau din palme, veseli și țupăiau.

— „Da ce-i de voi, verișcanilor?“, i-am întrebat eu, apropiindu-mă de ei.

Când am aruncat ochii — am început și eu să mă veselesc, căci, iată, ce-am văzut: un prichindel de băiat, să fi tot avut 7, 8 ani, se învârtea pe lângă un lucrșor făcut de mâna proprie, ca pe lângă o bubă coaptă. Lucrul mânilor îi erau două ființe omenești, întruchipate din lut frământat în degete și înmuiat cu stupit. Un sas și un român. Sasul avea cisme, pantaloni strâmți, șinoare pe la roculeț, pălărie largă — lung cât o paliță și da mereu din cap, de i se vedeau par'că ochii, două bumbuște negre, cum îi umblă. Românul cu cămașă lungă, scoasă afară, în opinci, cu șerpar cu ținte multe, având pălăria dată pe ceafa undulată de păr lung. Și el bățăia din cap. Par'că ar lega un târg împreună.

— „Da' cum se mișcă oamenii ăștia?“, am întrebat eu, făcându-mă mie, în dreptul tovarășilor dela fântână.

„Meșterul“ aruncă 'nspre mine o privire mirată, care voia să zică: „nici la atâta nu te pricepi?“

— „P'aici“... zise el, ca un stăpân, care-și trimite sluga să-i aducă ceva.

Adusese „meșterul“ apa să curgă pe un scoc, pe dedesubtul sasului și al românului. Capetele lor le împreună cu câte o rotiță cu lopeși, care se 'nvârtea minune-mare, dusă de apă. De-aceea dădeau din cap nemțucul meu și românașul.

— „E tat'so și cu Honț!“, strigă un băiat.

— „Care Honț?“ întreb eu.

— „Honț, ăl de le-a cumpărat merele din grădină“, îmi răspunde altul, trăgându-și cămașa peste picioare, cum sta turcește.

— „Apoi, noroc să dea Dzeu!“, zic eu și mă uit la „meșter“.

— „Cum te chiamă?“

— „Nică a lu' Petra“.

— „Bine, maistore! Iți place ție să te joci așa?“ O fetiță sare ea cu vorba:

— „Tot cu de-alea-și cherde vremea“.

Alta, mai răsărită: „Da nu și-o cherde, că ne face bucurie“.

Un mocofan de băiat se repede :

— „Ne-o făcut și-o morișcă“.

Altul: „Și o moșină. Numa' că nu fluieră“.

— „Ce fel de moșină?“

— „Una d'alea de treierat“.

— „A! bravo! Și unde e?“

— „A stricat-o. Zice că-i lipsește ceva“.

— „Ce i-a lipsit?“, întreb eu, privind la meșterul meu.

— „la, o roată cu dinți“. O spunea ca un om cu adevărată cunoștință în privința mașinilor de treierat. Fruntea lui lată, după care trebuia să fie un creier, care se răs-gândește, îmi plăcea. Ochii lui mă priveau cuminte. În timp ce povestea cu mine mesteca în degete alt lut, înmuiat cu apă din fântână.

— „Bine, fârtate, n'ai putea tu să-mi faci mașina aia de treierat — da, știi, taman cum e aieva?“

— „Ba da“.

— „Capeți cinci creișari, dacă 'oi fi mul-țămii“.

— „Fac“, zise meșterul, scurt.

Tovarășii de joacă se uitau cu jind la maistor. Le părea rău că n'au îndemânarea mânilor lui, ca să câștige și ei cinci creișari.

Peste două zile era o Duminică. Cu cine mă întâlnește în poarta casei noastre, dacă nu cu maistorul? Aducea Nică pe o șindrila mașina de treierat. Ceilalți copii, cari îl înfouărașiseră, nu se 'ncumetară să între în curte — el, ca un Meșter Manole, călcă bărbațește spre mine.

Am rămas uimit, privind la „moșină“.

— „Cine-a făcut-o?“

— „Eu“.

— „Nu ți-a ajutat nimenea?“

— „Nu“.

— „Măi, să nu spui —“

— „Zău lui Dzău că eu am făcut-o..“

— „Nu te jura, că te cred și-altfel, da ian' pune-o aici, jos, pe bancă. — Vino lângă mine — așa — și-arată-mi“.

Și-a început să-mi lămurească: gura flă-mândă pe unde întră snopii, roțile de transmisiune cu sforicele în loc de brâne, locul unde stau lucrătorii cu furca 'n mână, de prind snopul din șura de alături — apoi, ceva mai departe, mașina, care puneă toate 'n mișcare, cu cazanul, cu urloiul lung, — nu lipsea aproape nici un șurub, până și ventilul

de siguranță, care „fluieră“ când se adună prea multă „văpaie“ în cazan — toate erau la locul lor.

— „Da de unde știi tu așa de bine toate șurubițele astea?“, l-am întrebat eu pe Nică.

— „D'apoi e'o stat o iarnă 'ntreagă în șura noastră moșina aia, că tata e *haițar* la ea (Heizer)“.

— „Bravo! Să știi că-mi placi. Uite — cinci creițari“. Sticleau ochii băiatului de bucurie. „Da — ascultă: să-mi mai faci lucruri de astea“.

— „Mai“, zise el și par'că crescuse de cinci palme Nică.

— „Când ți-a veni bine, frământă-ți mintea, frământă lutul și dă pela noi. Las' e'a fi bine de tine, dacă te porți. Te faci domn, care poți câștiga mult. M'ai auzit?“

— „Auzit“.

A dat să iasă pe poartă. Nu știa: să-și ia odorul sau să nu-l ia. Se 'ntreba: i l-am dat de tot pentru cinci creițari?

— „la-l, ia-l cu tine!“, i-am zis, pricepându-i gândul.

* * *

N'a trecut mult și a venit tatăl băiatului.

Un țăran omenos, cu ochii cinstiți. Iși învârtea pălăria în mână.

— „Dta ești tatăl meșterului de lut?“

— „Eu, domnișorul“, zise el, rușinos.

— „Să știi că-mi place de el. E mintos. Să vezi numai ce inginer o să scoatem din el!“

— „*Anginer!*“, aici tresări badea Dumitru Petra. Iși aducea aminte că „*anginerul*“ are slujbă mare la „*comisăfii*“ (comasări), că el împarte locurile satelor — în satul nostru încă nu se făcuse comasarea — și-acu îi cădea nespus de bine să știe că fiul său o să fie unul de ăia, care poruncește cum să se împartă pământul după dreptate.

— „Dacă-i stă capul la 'nvățatură...“ încep vorba.

— „Că-i stă, domnișorul, îi stă. Tot cu tăblița 'n mână-i și mocoșește cât e ziulița de lungă cu lutu' ăla a' lui“.

— „O să se facă un al doilea Vlaicu!“
Asta i-a căzut bine tatălui.

Vedeam eu că i-a căzut bine. Sburase Vlaicu, cu aeroplanul său, de curând, fusese și el din sat, cu orfăcii, să-l vază, și-acu să

ajungă fiu-său să-l poarte și pe el pe umeri flăcăii și să dea mâna cu vlădica, asta-l încâlzea la inimă.

— „Numai n'avem părăluțe prea multe...“ se 'ncumetă să zică tata.

— „S'or afla și alea; numai să se poarte bine. Să-i stea capul la 'nvățătură“.

— „Apăi, las' numa' pe noi“, zise, fericit, tatăl, dete-o „Sara bună!“ și ieși, mândru, pe poartă-afară.

* * *

De-atunci am mai văzut lucrușoare de ale mânilor meșterului meu. Venea, se apropia tiptil de mine, ridica pânza udă — îl învățasem să arunce o pânză udă peste lutul lucrat, ca să se păstreze mai bine umezeala — și mă 'ntreba: „îți place, domnișorule?“ Câte-o casă, câte-o șură, câte-un sătean cunoscut — dar mai cu samă mașini, pluguri, mașini de îmblătit, de treierat, chiar și o locomotivă, pe care o văzuse odată plecând cu „*trinu*“, cu tată-său, la „Sighii“ (Sibiiu).

De multe ori mă plimbam cu tata și povesteam de băiatul ăsta minunat. Să crească numai, că n'avem să-l lăsăm. Va trebui să

urmeze un curs femeinic de școală de meserii, poate chiar să urmeze la tehnică, să ajungă să ne facă fală cu deșteptăciunea sa.

Și mai era blând băiatul și omenos. Cum ți-l poți dori mai bine.

— „Dezi“, ziceam noi, „câți pui de români de aceștia nu-și pot da la iveală *talantul* sufletului lor, fiindcă împrejurările le sunt nepriincioase?! Nu este la noi patul cald, în care cresc florile mai *deosebite*, mai gingașe, cari nobilează, duc mai departe *specia*. Nu este *aierul* nostru priincios unor astfel de *făpturi*, fiindcă fabricanții mari sunt străini, școlile românești dela noi n'au puțința să se *specializeze* până la tehnicile *innalte* — și-așa mor în satele noastre românești zeci și sute de *talente*, cari ar fi putut folosi semenilor lor, mor necunoscute de nimeni, nejelite de nimeni, în mijlocul unei mări de tăceri apăsătoare“.

Nu, cu „maistorul“ nostru, nu va fi așa! Ne pusesem în cap să-l scoatem la creangă verde.

Dar omul își propune și Dumnezeu dispune...
N'a fost să fie așa!

Intr'o zi caldă de toamnă, când mă pregăteam tocmai să plec în străinătate, aud un țipet sfâșietor. Trecea pe uliță o femeie. Ies afară — era mama copilului. *Alerga* într'un suflet spre casă și striga cât o țineau puterile: „Dragu' mamei! Puiu' mamei! Dragu' mamei! Puiu' mamei!“...

M'am luat și eu pe urma ei. Ce se întâmplase? Meșterul meu, „Nică a lu' Petra“, rămăsese singur acasă, să păzească gospodăria. Cum sunt copiii, și cum era mai cu seamă dânsul, curioși — s'a urecat în șura casei, pe la căpriori, să vadă într'un cuib de rândunică cum stau puișorii acolo. Fîrea sa blîndă nu s'ar fi împăcat, Doamne ferește, cu hoția ori cu prădarea. Va fi vrut să vadă cuibulețul, puișorii, pe mama — ea să-i poată frămînta odată cu mânuțele sale dibace în lut și să ne arate un cuib de rândunică.

Ceas nenorocit!

Intr'o clipă și-a pierdut cumpătul, a amețit, și a căzut de unde era, del. căpriorii șurii goale, la vale. Iși sdrelise trupul întreg. Oscioarelor sale gingașe nu le trebuiau mult ca să se frîngă.

Am fost silit să plec încă în aceeași zi și l-am lăsat chinându-se. A tânjit câteva zile și și-a dat apoi sufletelul curat Aceluia, care toate le orânduiește după voia Sa.

Tata mi-a scris despre moartea băiatului, după multă vreme, cu încunjururi, știind că am ținut la el.

N'am avut zi bună în ziua, când am cefit că a murit „meșterul“ meu Nică. Dedeam pe bietul tată-său cum aleargă 'n capul gol, să pregătească înmormântarea, vedeam cum cumpără covrigi, pânișoare, mere, nuci, să le împartă tovarășilor de joacă ai copilului său și simțeam că mi se ridică un nod în bregată, o întrebare: „Pentru ce? Pentru ce să moară 'n fașă un copil, care ar fi folosit ceva cu darurile dăruite lui de Dzeu?“

Astăzi judec altfel.

Trăiește omenirea în mijlocul războiului.

S'ar fi ridicat și copilul nostru de țaran, în decursul timpului, ar fi învățat, ar fi dus știința tehnicii, cu tovarășii săi, mai departe, ar fi contribuit și el cu puterile sale ca aparatele să se perfecționeze, ca aparatele de *distrugere* să fie cât mai de fără de greș! Ar fi pus și el umărul ca să se poată nimici cât mai multe vieți omenești, ca să se

pustiască cât mai multe orașe, cât mai multe țări, ar fi fost și el tovarășul aceluia, cari zic că tehnica n'are să slujească numai progresului omenesc, ci are să între 'n slujba ticăloșiei omenești.

Gândindu-mă la asta zic: Bine-a fost „Nică a lu' Petra“ că te-a luat Dumnezeu! Bine că nu te-ai încusorit și tu cu iesmele, cari stăpânesc acu pământul nostru — că-ți dormi somnul de veci fără de păcatele lumii asteia pe suflet! Te-ai stins ca o luminiță curată, de ceară, de albină lucrătoare.

Dar alte gânduri mă cuprind: de ce să nu se fi putut ridica „Nică“ între oamenii, cari dărimă ticăloșia? De ce să nu se fi putut înșira între aceia, cari vor striga în timpul apropiat: „Nu! Așa nu mai merge! Frământarea creierilor mei n'o pun în slujba *distrugerii*, ci a înfrățirii omenești! Veniți, fraților, să ne bucurăm, că ne-a dat Dumnezeu minte! Lucrăm cu toții 'n șir spre înaintarea omenirii...“

Și atunci îmi pare rău că n'a trăit „Nică a lu' Petra“, căci cu astfel de gânduri ne-ar fi făcut cinste...

1917.

In ceasul morții.

Intâia zi de Rusalii. Pentru a treia dată Rusaliele în războiu! Nu e vremea de excursii. A plouat după-amiaza și locuitorii orașului Praga au fost siliți să umple cinematografele, teatrele și cafenelele. Sunt pline stup. Când se găte câte o reprezentație năvălește lumea afară, de te întrebi: Doamne! de unde atâta lume? Mai *pot* fi atâția oameni?!

Intrebarea ți-o pui, fiindcă ai cetit tocmăi ultimul buletin de războiu cu titlul gras: „cel mai crâncen atac italian. Zeci de mii de morți, zeci de mii de prizonieri!“ Și te gândești: câtă risipă, câtă risipă cu viețile omenești!

Îți cade greu să vezi acum fețe rătătoare, să dai de ochi, cari ademenesc la vorbă, de haine de primăvară după ultima modă, să auzi durița pintenilor unor ofițerași spilecuiți, cari „fac curte“ pe „Graben“ sau pe „piața sfântului Denceslau“.

Îți vin în minte satele pustii, holdele, cari așteaptă brațele vânjoase ale stăpânilor lor. Stăpânii lor își dorm somnul de veci prin păile râului Isonzo ori pe Kuk ori pe lângă

Görz (Goriția)! De aceea îți cade greu că vezi atâta lume.

Am trecut cu părintele Curea, preot militar, pe la redacția jurnalului „Prager Tageblatt“, să citim ultimul buletin de războiu. Lupte grozave! „Grozav“ e cuvântul la locul său aici! Plecăm capul în pământ — căci creștini suntem doară și ne doare că pământul se înroșește de atâta sânge omenească — și plecăm cătră casă, să văd copilul bolnav al părintelui, pe micul meu prieten „Bubu“.

Ajunși, dăm de un act oficios: părintele e chemat la căpătâiul unui bolnav, să-i dea sfânta cuminecătură.

— „Diu cu tine, părinte“, zic eu, mânat de o presimțire.

— „Bine, poștește, dacă-ți face plăcere“.

— „Plăcere? Nu, dar vreau să văd cum spovedești un bolnav greu“.

Și-a luat părintele geamantănașul negru, de piele, cu cartea de rugăciuni, cu crucea și patrafirul într'ânsul, și am pornit-o la drum.

Cu mare greu am găsit un locșor în tramvaie. Arhi-pline toate. Se luminase puțin cerul și lumea forfotea pe uliți și mai și.

— „Cum îl cheamă pe bolnav?“, întreb eu.

— „Ardelean, Ardelean Vasile. În documente e scris: Ardélán Vazul“, zice părintele, uitându-se în hârtia de chemare.

— „Bietul Ardelean! E sortit să moară departe de plaiurile Ardealului nostru!“

Lumea de prin tramvai se uită la noi. E obicinuită să audă vorbă străină, decând au venit regimente streine, din Ungaria, în Praga — dar părintele are un glas muzical și graiul său românesc sună frumos și cehii îșipun întrebarea acum în ce limbă vorbim. Vedem de pe fața oamenilor că le cade bine când dau cu socoteală că suntem români ardeleni.

După cale de o jumătate de ceas ajungem. Stația ultimă a tramvaiului 14. Vedem, în mijlocul verdeții — e doară luna Mai! — în fund, biserica Petru și Pavel de pe Vișegrad, lângă ea cimitirul, unde-și dorm somnul de veci bărbații mari ai neamului ceh. Trecem pe lângă spitalul ceh de copii, curat, prietinos, cu grădini înverzite — aici poate o să-l găzduiască și pe „Bubu“ câtăva vreme.

În odăița spitalului militar „Carlov“, rezervată pentru cancelarie, cere părintele in-

formații despre sala și patul în care se află Ardelean. E un singur funcționar în cancelarie — pe masă lângă el: „Pickwick“ de Dickens*) vrea să aducă veselia în spital.

— „Sala 37“, ne dă informația oficianul.

Spitalul se vede că a fost în timp de pace mănăstire. Clădire veche, cu dintele vremii înfipt în ea. Coridoare largi, întunecoase, pline de răcoare în timp de zăpușală, cu icoane sfinte pe pereți. Câteva călugărițe vorbesc cu răniții.

Unul din răniți stă amărît pe o bancă. lângă o fereastră, care dă în curtea posomorîtă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— „Ce-i fârtate?“, îl întrebăm în treacăt. Băgăm doar de seamă de pe fața lui că e român.

— „D'apoi ce să fie, sărut mâna, părinte?! E rău!“

— „Da' de când ești pe-aici?“

— „Numa' de-o zi“.

— „E, lasă c'or veni și zile bune“.

— „Mai știe păcatele!...“ și pleacă capu'n pământ, după ce-a sărutat dreapta părintelui.

*) O carte de un serior de samă, din Anglia.

În sala 37 căutăm în ruptul capului. Nimic. Treceam cu ochii tablele la căpătâiul celor bolnavi, citind numele lor — Ardeleanul nostru nicăiri.

Cu sora mai apropiată căutăm într'alte săli. În sfârșit se uită la iscălitura documentului de chemare un ofițer tinăr — recunoaște iscălitura și zice: „Asta-i în sala 18 — numai acolo poate fi! La cei bolnavi de plămâni!“

Și o pornim într'acolo.

Pe ușa, care da în sala 18, sta scris pe tablă: „Lungenkranke“. (Bolnavi de plămâni.) Intrăm. Bolnavii, cari se pot ridica, salută pe părintele.

— „Unde-i Ardelean?“, întreabă părintele.

— „Iată-acolea!“, ne-arată un bolnav. Ne aruncăm ochii roată.

În ce lume ne aflăm, Doamne?! Nu visăm?

Vre-o 40 de paturi cu bolnavi. Care de care mai palid, mai ofilit, cu ochii duși în fundul capului, cu pecetea morții pe frunte. Par'că s'ar fi plimbat moartea cu o clipă mai înainte pe aici și ar fi spus, arătând cu mâna-i-schelet: pe ăsta-l iau azi, pe ăsta

mâine, pe ăsta îl mai las o săptămână și o zi, pe ăsta o lună, și-apoi și-a luat vioara și le-a cântat cântecul morții, ca să aibă cu cine juca jocul morților!...

La Ardelean se va fi oprit desigur și va fi zis: ăstuia nu-i mai dau decât câteva ceasuri! N'avea Ardelean privirea împăenjită, dar nici mult nu-i lipsea să o capete. Ca'n aiurarea unor friguri, căuta cu ochii săi negri, bolnavi și ei, prin odaie. A dat de noi. A deschis ochii mari, mari. A ridicat degetul arătător al mâinii drepte spre mine și-a surâs. Trist, dureros. Mă cunoștea?

— „Bună ziua Ardelean“, zise părintele, „vezi, am venit să-ți aduc sfânta grijanie“.

Dar Ardelean se uită mereu la mine și par'că mă salută. De unde să mă cunoască?

— „Il cunoști?“, îl întrebă părintele. Bolnavul dă din cap că da.

— „De unde?“

Nu are glas, ca să poată răspunde respicat, dar gura sa șoptește ceva. Părintele se apleacă și prinde cuvintele murmurate.

— „Dela „Gazeta Transilvaniei“ — îmi zice părintele.“

Privese lung la bolnav. Da. Acum, după puțină osteneală, îmi fac la loc fața sănătoasă a bolnavului. Cum să nu?! O, îl văd — îl văd prea bine. Era doară culegător, culegător tipograf.

— „Dta aici!“

Ardelean [dă din cap puțin, vrea să ridice capul, dar îi recade pe perina albă, pusă de sora compătimitoare într'o dungă, să poată odihni bolnavul mai bine,

Părintele roagă pe sora-călugăriță de puțin vin pentru cuminecătură și, în timp ce sora aduce vinul și așterne masa din mijlocul odăii, eu mă așez pe un scaun și caut să-mi reamintesc pe Ardelean. Era doară calfa de tipograf, căruia îi dam [să-mi culeagă articolele pentru „Revista teatrală“ și pentru „Gazeta Transilvaniei“]. Il văd [cum stă] în localul de tipografie, în odaile vechi, mucegăite, întunecoase, [cum culege, leum sare când trece în odaia redactorilor, peste podeala cu o gaură, cum se apropie de masă cu „perietura“ în mână, să ne servească. Era inimos, gata de lucru întotdeauna. Când cetea articolul și-i plăcea ceva din el, cu-

legând, zimbea satisfăcut și-mi arunca priviri, cari cerșeau dragoste, iar eu răspundeam privirilor acestora.

Și bucuria lui când eram mulțumit cu tipărirea vre-unui număr din revistă! „Astăzi vă dau câte-un păhar de bere!“ ziceam, când căpătam numerele, ediția întregă, broșată-gata. Lui Ardelean îi sticleau ochii de bucurie — nu atâta pentru bere, cât pentrucă mi-a procurat mie bucuria.

Il văd în odaia joasă, la lumina lămpii de petrolu, lucrând seara, la ore peste munca reglementară, ca să isprăvească o comandă grabnică. Degetele-i tremură de atâta umblet pe la despărțiturile cutiei de litere, hainele-i negre, soioase, mâne-poimâne vor fi ferfenițite de atâta rosătură — el muncește, căci dacă n'ar munci... ei, de unde să trăiască? Și se dă împăcat. Culege și zimbește.

Doar Dumineca după-prânz și de sărbătorile cele mari și la „maialul“ calfelor de mai răsufală din greu — altfel trebuie să muncească. Seara e obosit. Când aude mașina zornăind, trecând munca mânilor lui, articolele tipărite, pe sub sulul smolit cu cerneală

de tipărit, se mai potolește și el — iar când vin copiii să împătore ediția gazetei, seara, iese și el să ia o gură de aier. Că vai, rău e să trăiești ani de zile, zi de zi, în odăi îmbâcsite de aier greu, lipsite de lumina trebuincioasă, fără un petec de verdeață înaintea ochilor!

Și-acum Ardelean, tipograful „Gazetei“, zăcea în spitalul din Praga și trăgea să moară!

Dar cum de-a ajuns în halul ăsta?, mă 'ntreb eu și dau să-l întreb. El mă pricepe că vrea să știu dacă a fost rănit și-mi arată cu ochii mâna dreaptă. Era legată, zăcea moartă pe plapomă.

— „Pușcată?“

— „Da“, dă el din cap.

— „Cât ai fost pe câmpul de luptă?“, întreabă părintele. Aplecându-se la gura bolnavului, după ce i-a auzit răspunsul, îmi zice: „6 luni“.

La gât are o rană sângeroasă.

— „Te-au operat?“

— „Da“, dă din cap Ardelean.

— „De mult?“

— „Azi“.

Acum pricepeam. Medicii l-au operat azi, au văzut că nu mai e nădejde de scăpare, tăind la gât și la mână, și l-au dat acum în grija doftorului sufletese.

Călugărița a așternut o pânzătură albă pe masă, a adus vinul cerut — părintele și-a scos patrafirul, și l-a petrecut pe după gât, și-a luat cartea de rugăciuni a mână și crucea în cealaltă și a început să-i citească.

Mă uit împrejur, fiindcă vreau să nu par slab. Mi se sfășie inima de jale. Privirea aceea dureroasă, mâna slabă, osoasă, fața pământie, rana dela gât — toate-mi aduc jalea 'n suflet.

Un polon e mai bine — deocamdată — întoarce spatele părintelui și lui Ardelean și mânâncă pâne, presărând fiecare bucată cu sarea de pe scaunul de lângă căpătâi. Nu-l atinge scena. Va fi văzut atâția preoți cuminecând în odaia asta de spital! E împăcat cu soarta. Mi-o spun ochii săi. Odată o să-i vină și lui rândul.

În patul al doilea dela Ardelean alt român. Îl agrăiesc.

— „Român?”

— „Român, domnișorule“.

— „De unde?”

— „Din Bihar megye”.

— „Din comitatul Bihorului! D'apoi cum îți merge?”

— „Iacă — mere — bolnav — “. Și el fatalist!

Doi bolnavi stau în paturile lor, îmboldoroșiți, palizi ca ceara, cu urechile străvezii, cu nasul respicat,² nasul prevestitor al morții. Cehi. Mâne-poimâne îi înghite pământul și pe ei! Stau cu mâinile încruciate pe piept, par'că ar fi morți. N'au murit încă?, mă întreb.

Intr'aceea vorbește părintele cu Ardelean. E o pace adâncă în odaie. Fereastra din fund e deschisă și razele soarelui cad pe podeaua de spital. Din grădină se aude un pitpalac: pitpidic! pitpidic! Polonul mânâncă pânea cu sare, tactișos, mai departe.

Părintele roagă pe Ardelean să spună după dânsul: „Cred Doamne și mărturisesc...”, dar Ardelean nu mai are puterea să vorbească, tușește să-și verse sufletul, duce baltista la gură, se șterge. Ochii săi, căzuți în orbite, privesc la părintele ca la ultima nădejde a sufletului său trudit. „Cred Doamne

și mărturisesc...“ citește părintele și-l scu-
tește pe bolnav să mai se ostenească, apoi
îi pune patrafirul peste cap.

Un italian, o cetese de pe tabla neagră
dela cap și de pe înfățișarea feții sale, din
ochii-i negri ca tăciunile și păru-i de corb
— privește spre noi cu luare aminte.

— „Italiano?“, întreb eu, iar el — prie-
tinos — „Si, signore“.

...O, vedeți, în fața morții cum suntem toți
una! Acolo doi cehi, aici doi români, dincolo
italianul, ceva mai departe trei unguri, și
nemți și poloneji și croați... Toți au mâni și
picioare și inimă și... o singură viețușoară —
în fața morții suntem frați cu toții, de ne-am
fi urât ori și cât de grozav!...

Pitpalacul își anunță ființa mereu: Pitpidie!
Pitpidie! Sare din cracă în cracă, sprintar,
batjocurind par'că boala și picioarele legate,
schiloade.

... Da, da — noi nu știm ce va să zică
o mână și un picior teafăr! Ne folosim de
ele, alergăm, prindem, ne bucurăm de viață,
ca de un lucru prea de sine înțeles! Numai
spitalul, cu durerile lui, cu schilozii lui. cu

răniții lui, ne poate aminti cât de bine e să ai piept sănătos, ochi vulturești, mâni nelegate, picioare, cari știu să umble!...

Ardelean are o mare grije acum: va trebui să ia sfânta cuminecătură. O va putea înghiți? Nu va vărsa-o pe jos? E păcat! li cetese grija asta în ochii negri, cumiști. — „Așa, Ardelene“, zice părintele, „ți-am dat slobozenia. Dumnezeu e mare. El te va ierta de toate păcatele săvârșite. Acum să iai cuminecătura. Să bagi de samă“.

Lingurița o duce părintele la gura bolnavului. Acesta, cu ultima încordare, se silește să nu tușească. Inghite adânc, adunându-și buzele.

— „A mers?“, întreabă părintele.

— „Mers“, dă din cap bolnavul.

— „Încă odată“,

Și mai ia o înghițitură Ardelean.

Polonul mânâncă mai departe pâine cu sare. — „Pitpidic!“ face pitpalacul. Italianul se uită cu interes la scena cu cuminecătura.

... Par'că trece un fior prin întreagă odaia. Se gândesc bolnavii la viața de veci. O față-mi spune gândurile stăpânului său: *Este ceva după moarte? Alta îmi mărturisește: Este! Trebuie*

să fie! Românul din Bihor face cruce, ca și noi, și se roagă din greu: „Doamne! Doamne! Auzi-mă!”

— „Și încă odată, Ardelene!”

A trecut și asta! Părintele își împătură patrafirul, pune crucea la loc, după ce i-a sărutat-o bolnavul cu toată smerenia, cu toată credința, peste care a fost stăpân — o, câte guri de oameni în gura morții vor fi sărutat crucea asta în decursul războiului! — închide geamantănașul și-mi zice: „Mergem!”

— „Rămâi cu bine! Să ai credința în Dzeu, Ardelene!”

Ardelean dă din cap.

— „Crede! Crede!” zic eu. Stau să-mi dea lacrămile, dar mă stăpânesc. „O să mai culegi articole, Ardelene! O să te mai vad la „Gazetă“!...”

— „Crezi?“, mă întrebă cu ochii ce ce va muri peste câteva ceasuri. Tot m'a priceput, fiindcă surâde trist.

— „Dumnezeu cu tine, fiule!“, zice părintele. Facem amândoi semn cu mâna, de adio. Bolnavul mă petrece cu ochii până ieșim. L-am adus în minte, în ceasurile de pe urmă, de redacția „Gazetei“, de Brașovul

lui drag, de viața din timpul păcii, și caută să-mi mulțamească cu privirea. Degetele-i vreau să mă salute, dar sunt prea slabe.

... Pe stradă lume, vuiet, veselie. S'a înseninat cerul. Râsete. Haine de vară, roșii, crême (galbene), violete... Orașul mare își petrece... Un biet tipograf român, rănit pe frontul italian, trage să moară. Și? Lumea-și urmează cursul ei...

Praga, 27 Mai 1917.

La „urlap“.

BCU Cluj - Central University Library Cluj

Era o drăguliță de vreme, de să tot trăiești! Mijlocul lui Iulie. Cerul limpede. Plouase din belșug de cu noapte, încât pământul era revenit. Par'că te bucurai dimpreună cu sămănăturile cum are să le tihnească ploaia căzută. Iți venea și ție să întinzi brațele, să cuprinzi, așa, toată firea, într'o singură îmbrățișare pătimășe. Erai doară la sânul mamei naturi!

Telefonul zurăia în cancelaria regimentului — soldații intrau și ieșeau, unii aduceau coșuri cu pâne „fasuită“, alții duceau coșurile

goale afară. În timp ce fusese zarva asta nu s'a încumetat Gheorghiu Păltineanu să intre în cancelarie. Stete, adu-mecând clipa, cu șapca 'n mână, afară, în gangul căzăr-mii — dar, după ce văzu că a ieșit și cel din urmă coș gol, își luă inima 'n dinți, își puse șapca 'n cap, păși apăsat, salută „ștram“ pe „strajameșter“ și zise respicat:

„Domnu' strajameșter, *meldi gihorzam*, mă rog de *urlap*...“

Strajameșterul era un om de omenie, care pricepea bine românește — cum să nu priceapă, când trăise tot între români! — se uită la „*fantoris*“ (Păltineanu, *care-i* sta acu cu degetele groase ale mânilor la dunga pantalonilor trecuți prin multe năcazuri, și-l întrebă:

— „Da de ce?“

Aici își luă Păltineanu toate puterile, ridică din sprâncenele-i stufoase, negre și șuieră:

— „Domnu' strajameșter — e *prea bună* vremea...“

— „Cum, *prea bună*?“

— „*Prea bună*, domnu' strajameșter... E păcat să stau cu mâna 'n sân“.

— „Nu stai cu mâna 'n sân! Stai cu ea pe pușcă...”

— „Pe pușcă, pe pușcă... da tot, tot... *meldi gihorzam*, mă rog de *urlap*...”

— „Drei să-ți lucrî câmpurile?” îl întrebă strajameșterul.

— „Cam așa”.

— „Și ai multe?”

— „Am.”

— „Câte?”

— „30 de iugăre, domnu' strajameșter. Pământ bun și gras! Și-acasă, domnu' strajameșter, e numa *boreasa* și cu o *fătucă*. Ce-o să se facă ele, vai de ele?! Cap de femeie, și pacle!... Și nu mă rabdă pământu' să nu mă duc...”

— „Bine”, zise strajameșterul, încrunțându-se, „mâne o să te dau la raport. Da dacă nu-mi știi spune ca pe apă: „*Herr Oberstleutnant, bitte gehorsamst um Landwirtschaftlichen Urlaub*” să știi că nu capeși *urlap*. M'ai înțeles?”

— „Înțeles.”

— „Așa. Ei, să te vedem! Știi să saluți? Salută, ca și când eu aș fi Oberstleutnandul! ... Nu așa, nu așa! Dezi, așa, cu degetele

mânii drepte strânse și repede, repede la șapcă, scurt... Ține cotu' n'lăuntru! În lăuntru-ți zic! Na, slavă Dlui! Acum spune: Herr...“

— „Her Obârș...“

— „Nu Obârș! Oberst — Oberstleitnant“

— „Her Oberst-lai-nant-mede-“

— „Nu mede! nu mede! Bitte, bitte gehorsamst, um Landwirtschaftlichen-Urlaub“.

Cu chiu, cu vai a dăpănat Gheorghiu Păltineanu cuvintele poruncite. Când să se 'nvârtă în călcâie și să iasă afară, salutând după „reglamă“, l-a mai apucat strajameșterul de nasturii surtucului cătănese și l-a sgâlțâit așa, pușintel, vorbindu-i apăsat la ureche: „dacă n'o să știi spune cuvintele alea, să știi că ai mâncat-o nespălată cu mine — nu capeți urlap!“

Las' numa pe mine! și-a zis Păltineanu, când a ajuns în curtea căzărni. Ce pârda-nicu'! Doară o să pot băga eu atâta vorbă nemșască în glăvășină! A rugat pe un ortac să-i scrie cuvintele negru pe alb, pe un petec de hârtie. Se 'ntorcea, se sucea — tot cu ochii la litere era. N'avea stare, Doamne ferește!

Noaptea, 'n pat, s'a svârcolit. ca'n ne-alte-dăți. Disase că n'a știut nici un cuvînt la „raport“ și că strajameșterul s'a răstit la el: „Marș, în cazarmă cu tine! Lasă-ți holdele să putrezească!“ S'a trezit cu fruntea îmbrobonată de sudoare. „Of, vai de păcatele mele! Da' n'a fost aievea, Slavă Domnului!“ zise Păltineanu, bolborosind mai apoi un „Tatăl-nostru“.

Nu era greu de cap Păltineanu, da-l apuca așa cu răcori de câte ori avea să stea în fața unuia mai mare și par'că-l strângea ceva la gât, de nu putea să răsufle cum-se-cuvine. Asta i-a venit de când i s'a răstit un căpitan, că nu i-a dus calul la vreme și de când l'a dăscălit căpitanul ca alte-alea!

Dimineața fu treaz Păltineanu de pe când se crepase de ziuă. Luase o mătură și curăți prin curte, căci mânilor nu-i erau învățate cu șederea. De astădată însă mai făceau ceva mânilor, pe lângă că purtau coada măturii, despăturau, repede, repede, hârtiuța și dădeau ochilor să cetească cuvintele: „*Herr Oberstleutnant...*“

Asta zău ar fi pacoste ca pentru îndrăcitele alea de cuvinte să nu se poată duce acasă! Mai știi, mai știi! Poate că n'are să-i

placă la *Obârșlăitănu'* ori cum îi mai zice, lungu' nasului și o să-i dea poruncă: *Ab-treten, marș!* Toate-s cu puțință 'n ziua de azi! N'a auzit el că, mai de-unăzi, l-a băgat la „*aințâl*” (*Einzelarrest*) pe unu', *fraivilig'* care venise să ceară, *bietu'*, *urlap*, și n'a salutat după *forșrif* (*Forschrift*)?

Mătură Păltineanu și-și ia hotărîrea sărbătorească: fie ce-a fi! Eu n'am să dau greș!

Bine, bine, da ce te faci — gândește el mai departe — ce te faci de te lasă mintea 'n baltă?! De ești slab în balamalele minții, frate!? Nu se poate! — Ba se prea poate!

Ce te faci de nu-ți vine cuvântul cel dintâi în minte? Cum naiba îi și zice? Ei, vezi? ...Stă pe loc Păltineanu și se uită 'n hârtie. Herrrrr! De ce să-și aducă el aminte, dacă și l-a uitat? Hrrr! Hrrr! Nu hârăie cânele așa? Da s'aude și e! *Cheruvicu!* Cher! Cher! *Herr!* Her! Her!

Ober... Ober... a fost odată 'ntr'un birt mare și-acolo tot strigau domnii după *Obăr*, *Obăr...* Da-să-aică până aci-ar fi toate bune: *Cheruvicu* și cu *Obăr...*

Și-odată îl cuprinde o moleșală dulce, de trebuie s'așeze mătura de-oparte și să

se razime puțințel de o bancă. Par'că se vede alergând pe câmp, spre petecui său de pământ, strigând în dreapta și în stânga, la crăienii săi: „Bun lucru, bun lucru!“ și primind, drept răspuns: „Mulțam dumitale“. În mână duce un ulcior cu apă rece-rece, aburit pe din afară de rece ce-i, și astupat cu un brusture. Așa, pe la amiază, să sugă din fâța ulciorului de-a mai mare dragul, ca un copilaș la sânul mamei. O să-i aducă *fătuca* ceva de-ale gurii, o să le dea și la lucrători... hei, greu lucru să-ți găsești acuzica pâlmași!... și sara, sara o să se 'ntoarcă, haida-hai, obosită către casă, ca să-și mai odihnească trupul cuprins de sdroaba zilei. Cum mai răsufală de liniștit, că știe că nu i s'a potientit lucrul câmpului!

Toate bune, dar de n'o știi pârdaľnicele alea de cuvinte nemțești a băgat-o pe mână, nu s'a alege nimic din toate visurile sale!

Cu mare greu a tăiat, ca un măcelar la măcelărie, pârțieică de pârțieică din cuvintele scrise pe hârtie și și le-a întipărit în minte.

Știe naiba, își spunea el, alții învață mult mai repede. Uite, Sandu, ăl din capul satului lor, ăla numa-așa le 'nfulică, de te crucești.

Tot hoandra-hoandra, vorbă nemțească. Și
 ălălalt, Dumitrache, ăla-i și mai și! Ala taie
 și spânzură! Cu ăla nu mi te poți juca, că
 ăla te joacă pe deștu' ăl mic! Pe semne el are
 cap mai înapoiat — sireacul lui cap, și de aia
 prinde vorba nemțească cu atâta anevoință.

Da acu, fie ce-a fi, tot intră 'n joc!

În rândul dintâi al căzărării mișună că-
 tanele. S'adună la raport. Iși bea Păltineanu
 repede „cafeiu“ negru ca o față de cioroi,
 se șterge pe mustețele tufoase, își aduce 'n
 rânduială șapcă și mondir, și iese și el.

Hei, câtă lume-i adunată — aici! Trei
 rânduri! Mai întâi și mai întâi ai dela „*Tag-
 vahă*“ (*Tagwache*), cu „*ibărșvungu*“ (*Über-
 schwung*) pe ei. Apoi ai cari cer *urlapuri*,
 pentru lucrul câmpului, pentru nevastă ori
 mamă bolnavă, ori pentru moștenire. Ai de
 se roagă să-i „*ștrampolească*“ (ducă cu tran-
 sportul) mai aproape de casa lor, într'un
 „*șpitai*“ de lângă ei, stau mai la dreapta.
 Și-apoi, la urmă de tot, ai pe cari i-o 'nhățat
 poliția pe uliță fără de „*ausvais*“ (*Ausweis-
 karte* — bilet de legitimație), ori ai cari or
 făcut alte bazaconii, de-și așteaptă *ferșerstu'*
 („*Verschärfter-Arrest*“).

Păltineanu privește la ei, dar se silește să-și spună în gând: Herr... Obâr... lai... laie... laie...

Ce naiba?! De ce să se ciudească el, uitându-se la poleacul ăla fără de-un picior? L-au adus un scaun și i-au luat cârjile, să poată șede. E, par'că n'a mai văzut el om fără de picior! Mai rău e dacă n'ai minte, ca Păltineanu acuma — de-i stau să-i sboare cuvintele din creieri afară!

Iși ia toate puterile și par'că citește cuvânt de cuvânt din hârtiuță. Iacă — a isbutit s'o scoată la liman verde! Se bucură!

Mânâncă cuvintele și alta nu! Să piardă el odor de „urlap“ pentru nește amărite de cuvinte? Asta odată cu capu' nu!

Ia te uită, mă, ce namilă de bosniac s'a așezat taman lângă el! Și el cu *urlap*! Oare e 'bosniacu' așa de înalt, ori îl face jesu' ăla cu ciucur așa? Ține strâns hârtia, pe care-i scris câte holde are, de par'că-ar fi hârtia pentru maslu. — Dincolo, la doi pași, nește cehi — vorbesc în limba lor, și râd și se 'ntore într'un picior. Ușor li-e lor, ei știu nemțește mai mult decât Păltineanu — de aia nu due teama că o să potienească. — Și

mai încoalea vorbă nemțească, apoi ungu-rească, apoi polăcească, italienească, rute-nească și câte și mai câte!... Unde a funat, de i-o adunat?! Oare fost-a la turnul Babilonului o pistrițatură mai mare de limbi ca acilea? Cu greu și-o poate închipui Păltineanu.

Stai, omule, stai, bați câmpii, ca „*Herr Oberst...*” unde ai lăsat-o?... N’o să dea el de rușine nația, să se ’mpiedece ca un prostănac!

Da iară-i vine-un gând și tot nu se poate stăpâni să nu-l ia ’n primire și să nu-l treacă prin sâta minții. Vezi Gheorghiuță, își zice Păltineanu, toate neamurile astea *tot* oameni sânt, din carne și din oase! Și pe ei îi doare picioru’ când îi strânge încălțăminte și copiii lor, cu neveste cu tot, le cer de mâncare, de trebuie să alerge pe urlap acasă, să lucre pământul, și ei, da, și ei — și Păltineanu își plimbă ochii dela unul la altul — sunt: unii buni ca pânea ai moale, alții arțăgoși și iuți, ca piperul, alții cu mațele pestrițe, alții porumbi albi la suflet, să-i strângi la sân... Gândul ăsta-i dă tărie lui Păltineanu, îl liniștește. Să se ducă ei toți,

ăi buni, acasă, la coarnele plugului și să strige: în lături cu ăi leneși! lăsați-ne să lucrăm, că e mult de lucru și ogoarele rămân altfel neogorite! La o parte, becisnicilor și voi fură-vreme de oameni — lăsați-ne roada muncii noastre!...

Cărați-vă, încurecători de ițe! Timpu-i prea scump pentru vânturat la paie de-ale minții! S'au copt spicele — vine secerișul — punem brațul — aducem roada acasă — ne deschidem hambarele — ne adăpostim avutul — să ne păzim pe-ai noștri și pe copiii-copiiilor noștri...

Acu era în șea Păltineanu! Nu-l putea doborî nici o îndoială.

Se 'ncepuse tocmai raportu', când se frământa așa fel. L uiau urechile puțințel când simțea că se apropie domni ăi mari de el, tot mai aproape și mai aproape, inima-i bătea mai repede, — dar când se opri *Obârșlăitanu'* în față-i și-și aținti ochii la dânsul, Gheorghită Păltineanu, gândindu-se ca prin vis la cei de-acasă, -zise hotărît, după ce salută „ștram“: *Herr Obârșlăitän bit gihorzam... Urlap...* și-i întinse hârtia, pe care-i erau scrise cele 30 de holde. Ochii lui Păl-

tineanu erau atât de rugători, încât „Obârșt-laităn“-ul a dat din cap: mă 'nvoiesc! Păltineanu salută și plecă. Era fericit! li râdeau ochii. Are să-și vadă pe-ai săi!... Are să-și luere câmpurile!...

1918.

In povești.

În odaia mare, lungă, de spital, pâlpăia o luminică într'un colț, ca sufletul unui eretic, care înzadar cere îndurare dela pronia dumnezeiască. Paturile steteau așezate 'n rând, pare-c'ar ji venit „ghinăraru“ să le viziteze, dacă sunt după „forșrift“ (Vorschrift).

Trecuse tocmăi „felvebălu“ (Feldwebel), cu pipa-i lungă în gură, să se 'ncredințeze dacă sunt toți bolnavii în pat.

Unul scoase capul de sub plapomă, după ce plecă.

— „Hehei, măăi!“

— „Ssst!“, sâsăi altul, arătându-și degetele picioarelor.

— „A, și-a luat catrafusele“, zise altul, mai curajos decât toți. „Haideți! Roată, jeciori!“

... Și numai că se ridicară, ca nește strigoi, bolnavii mai ușor răniți, din așternutu-

rile lor și se adunară buluc pe lângă tovarășurilor, de par'că ar fi fost alegere de notarăș.

Unul cu mâna dreaptă 'nfășată ca un copil mic, altul cu ochiul stâng legat, altul cu cel drept, altul, șontâc-șontâc, cu „rematism“, altul cu ochii 'n fundul capului, slab-slab de stăteai să-l sufli de slab ce era — are „hectica“ și pace! — altul cu țeasta capului atinsă de șrapnel. De i-ai fi întreat pe toți unde-au fost răniți, ai fi putut călători în gând pe multe câmpuri de luptă ale rășboiului celui mai înfricoșat al omenirii: la Ivangorod, la Doberdo, la Rovereto, la Bălgăradul-sărbesc, la Prsmysl, la Cernăuți...

Numai unul din ei nu voia să se apropie.

— „Vino măi, ce naiba!“

— „Iacă vin, maică, numa să nu mă bateți...“

— „Da' cine să te bată, pârlitule?“

— „Cine?“, mai întreată alți doi, hotind.

— „Să nu mă bateți“. li era frică omului, fiindcă-l ocărise oda ă rău un „strajameșter“ la făcutul șanturilor, pe frontul italian, și de-atuncea era tot cu ghiața 'n sân.

Stau acum toți, în cămeși, care pe pături, care 'n picioare, și ascultă. Nemții, cehii și ungurii s'au adunat, fiecare neam, într'alte locuri — poleacul plăpând doarme în odaia de alături.

— „A fost odată ca nici odată, a fost odată, pe când umblau iepurii în coadă și se sărutau urșii cu mieii, de beau cuserie; când era lumea dalbă, nu ea acuşica, fărtașilor; a fost odată — de mult, foarte de mult, un împărat vestit, vestit minune-mare...”

Unul și-a adus bărbia în găvanul palmei și se uifă dus, înainte, altul se joacă cu târâșii de spital — fiecare încearcă să se lase luat de subțiori de tovarășul său, povestaș meșter, ca să petreacă vre-o câteva clipe în tărâmul poveștilor.

„... un împărat vestit și mintos, mă, mintos, nu ca proștii de noi. Și-i zicea „Verde împărat”, iacă, cum îi zice lui Moga — Moga și lui Păstor — Păstor.”

Moga și Păstor zimbiră pe sub musteață, ca și când ar fi vrut să zică: „Haidahai, ne pui într'un rând cu ăi de au coroană pe cap?!”

— „Da', ori cât de eu glagore era împăratu' ăsta verde”, urmă povestașul „și ori cât de bogătoi, n'avea frașilor, n'avea tihnă, că-i lipsea de ceeace nu se plânge românașu' nost, Doamne ferește, îi lipsea: un copil. Știți voi, ce-i aia, un copil?”

Cum să nu știe ei?! Aproape toți erau căsătoriți. Le-a dat ca un junghiu prin inimă când le-a amintit ortacul de copil. Unul se gândea la Grigoraș — hei, mare mai trebuie să fie el acuşica! — altul la mocofanul de Tudorei, altul la Nichipereea de Todiraș.

„... Da' cum să nu-l doară pe-un împărat, batăr că are coroana aia pe cap, dacă n'are el o odraslă de-a lui, un copilaș, care să-i poarte numele, să-i aducă bucurie la bătrânețele albe?! Acum, zice că sfetnicii s'au apropiat într'o bună zi de el și i-au spus, cu multă smerenie și cu multe ploconeli: „înălțate împărate — toate-s bune, toate, numai una-i hibă mare: n'are țara moștenitor pe tronul ăsta de împărat și ne dăm de râpă așa...” — „Apoi dacă-i așa”, zise împăratul, „o să-mi iau și eu o nevastă”. „Cam așa am gândit și noi”, ziseră sfetnicii și începură să dea în gând o raită prinșirul curților împărătești străine, doară-doară s'a găsi o fată de nasu' împăratului lor. Ori cât s'a uitat împăratul verde, n'are dreapta și n'are stânga, n'a găsit și pace, una potrivită, știi, eroită după pofta inimii sale”.

Ascultau toți cu răsufierea reținută. Flacăra plâpândă din colțul odăii lumina slab de tot. Nu vedeai decât umbre și pete cenușii în largul odăii.

„A colindat pe la toate curțile împărătești, le-a apucat pe toate fetele de împărat, iac' așa, cum apuc eu pe Pătru de mână...”

(Pătru sta să chicotească cuprins de gădilici...) „și li s'a uitat în ochi și la stat — da' n'a găsit — și pace! Acum — ce credeți voi, oameni buni, s'a dat el împăcat cu una cu două?”

— „Aș!”

— „Așa a zis și Verde 'mpărat: aaașa, tot trebuie să găsească. — Cine caută — găsește. Și sta el odată, într'o sară, în grădina-i minunată, de par'că era grădina asta din Strahov a Măriei Sale, Zavoral, când aude el vorbă muierească. Pasă-mi-te era fata grădinarului, care vorbea cu surorile ei. Ascute împăratu' urechea și ce-i este dat să audă? — „Hei“, zice fata, „de m'ar lua pe mine de nevastă împăratu', ce mai gospodină bună i-aș fi, și ce mai dolofani de băieți i-aș dărui, să se buceure lume și fară cu ei!”

— „A naibii fata!“, întrerupse unul tăcerea.

— „Da' de ce a naibii?”

— „Era, iacă, o sărântoacă! Ce și-a ridicat ea nasu' până la seaunu' 'mpărătesc?”

Cât ai bate 'n pălmi au fost toți pe capul nenorocitului, care spusese o vorbă așa de apăsată — și buf, buf, buf, simți în coaste cel cu peri pe limbă ce va să zică să întrerupi pe povestașul iubit.

— „Haide, mă, înainte!“, îi strigară toți, din toate părțile.

— „Toemai, fraților“, urmă povestea cel ce-o începuse, „toemai *fiindcă* era de neam de jos, *fiindcă* era o biată fată de grădinar — toemai de aia o îndrăgi împăratu' și mai

mult, când o văzu, a doua zi, când lăasă să o cheme la curțile sale. Da' știți voi câteră de frumoasă fata asta?"

— „Știm“, răsună din toate părțile.

— „Ei, cum?"

— „La soare te puteai uita, da' la dânsa — cam mai ba“.

— „... Cam mai ba...“, repetă unul.

— „Avea un păr — un păr, de par'că ar fi fost caier de mătase și un pufuleț, fraților, un pufuleț pe lângă urechiușele ei gin-gașe, de părea furtună vânticelul ăl mai domol de-o atingea pe-acolea“.

— „Hei, hei!“, dete din cap Purcel, cel mai în vârstă din toți. „Di s'au aprins călcâiele, fărtaților“.

Unul se gândea la Măriucă-sa, când a petrecut-o odată la fântână, pe 'nserate, și când a prins-o, hoțește, în brațe — altul își amintea de Florica în joc, când învârteau un brâu păgân. Fiecare își închipuia în felul său frumusețea fetii de grădinar — dar fiecare sta să jure că închipuirea sa este cea mai strălucită.

— „Și-a roșit fata, fraților“, urmă poveștașul, „a roșit până'n albu' ochilor și-a plecat ochii 'n pământ, da' 'mpăratu' a apucat-o cu 'degetu' arătător de bărbie și i-a ridicat capu' și i-a zis: Vrei să fii a mea?"

— „Mai e vorbă?“, întrerupse unul povestea.

— „Mă, colțatule! Nu-ți ții gura?” Și buf, buf — pe 'ntunec, vre-o câteva ghionturi sdravene.

„... și a luat împăratu' pe fata de grădinar în brațele sale, fraților, și i-a dat ai dintâi sărutare ca unei alese a inimei sale ce era“.

Ușul, cu mâna 'n legătoare, dete din cap și zise: „Hehei! Ușor le-a fost pe alea vremuri — da 'n zilele noastre nu prea dau împărații mâna cu fetele de grădinar!“

— „Da' tacă-ți gura!“, se repezică câșiva la el.

— „Da' de ce să-mi tacă?“

— „Da', iac' așa“.

— „Da' nu vedeți că-s bazaconii toate poveștile alea? Credeți voi ce vă spune?“

— „Credem! Credem!“

— „Atunci pace-bună! Nu vedeți voi, că vă duce pe ghiață, că vă 'mbată cu apă rece, că nu-s decât în nori împărați de ăia și fete de alea?“

Au tăcut pentru câțeva vreme cu toții. Au trebuit să înghită amăreala asta și să-și dea seama de ea. După un târziu a rupt tăcerea Filip, cel cu ochii de cicoare.

— „De ce să nu ascultăm, fraților? De ce să nu ne bucurăm inimele? Multe nu-s pe lume și tot le dorim!“

Răspunsul lui era răspunsul tuturor.

„Zii fârtate!“

Și n'a mai făcut nici unul zarvă. Fiecare a ascultat povestea până'n cap. Fata de grădinar s'a ținut de vorbă și i-a dăruit lui Verde-împărat un dolofan de băiat de-a mai mare dragul. Dar ce folos, că o babă blăstămată i l-a răpit din patul lăuziei și a pus în locu-i un cățăluș de a mai mare rușinea. Și s'a pornit șirul nesfârșit de dureri al fetii de grădinar — alungarea dela curțile împărătești, traiul prin păduri întunecate...

* * *

Târziu, pe când bătea ceasul mănăstirii douăsprezece, se isprăvi povestea. Dacă ar fi fost ziua, în amiaza mare, ai fi văzut fețele înfierbântate și ochii lucitori ai ascultătorilor.

— „Acum la culcare, că și mâne-i zi!“, zise unul.

— „Că drept zici“, și se porniră care de care spre paturile lor.

N'au putut să doarmă ușor. Gândul le sbura la luptele din poveste. Lua fiecare parte. Se încolăcea și el cu bălaurul, care vrea să răpună capul omului de omenie.

— „Crezi? Crezi?“, râdea cineva la spatele fiecăruia, după cum a rănit tăcerea tovarășul lor mai nainte, când așteptau să povestească mai departe povestașul. „Crezi că învinge dreptatea strâmbătatea? Crezi că se apropie așa de eu drag împărații de ai mici, că le pricep păsurile și că-i răsplătesc pentru câte le-au îndurat ei?“ Și ghimpelui ăstuia

le răspundea altcineva, cu toată tăria în sufletele lor curate: „Da, *cred*, cred în izbânda adevărului, cred în țara unde strămbătatea n'are culcuș, cred într'o lume mai bună, mai dreaptă“...

Nu vorbea glasul conștiinței fiecăruia tot așa de respicat, dar toți sătenii ăștia români din spitalul dela Strahov, erau pătrunși de adevărul — că odată și-odată a să vină, să se 'nfăptuiască o lume, în care cel drept își ia răsplata meritată, în care cel ticălos e ținut de stâlpul rușinei.

Și s'au dat în brațele somnului, așteptând cu nerăbdare lumea visată....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuprinsul:

	Pag.
O bucată de pâne din Banat	3
Ce mi-a povestit cârja	15
Cinei „zlofi“	29
Bubu, Carlo și cu Bruna	41
„Nică a lu' Petra“	50
În ceasul morții	62
La „urlap“	76
În povești	87

Intemeiată la 1861 de marii metropoliți Andreiu Șaguna dela Sibiiu și Alex. Sterea-Șuluțiu dela Blaj, de fruntașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cav. I. Pușcariu, baron Vasile Pop, Dr. I. Rațiu, Iacob Bologa ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susține biblioteci populare în fiecare comună, biblioteci regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susține muzee regionale în centrele despărțământelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susține case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădinărit, pomărit, de copii, industriale, artistice ș. a.; a ținut și va ține conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative ș. a.; a instruit și va instrui pe analfabeți (pe ceie nu știu ceți și serie). „Asociațiunea” e împărțită în despărțăminte (cercuri), iar acestea în comune sau agenturi. 4 persoane pot face o agentură și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonați publicațiile „Asociațiunii“!

„TRANSILVANIA“

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii” 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală“.

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 114. Inviere și alte poezii de Ioan Borcea.
Nr. 115. Clipe de întremare sufletească. (de citit în șezători);
Nr. 116. Icoane dela țară. (Schite din viața țărănească) de Petrea Dascălul;
Nr. 117. De braț cu Moșul în povești, povești și fabule de Moșul (Nic. Petra-Petrescu);
Nr. 118. Povești din țara Cehului de Bojena Niemřová, traduse de Abatele Zavoral.
Nr. 119. Calendarul pe anul 1925, întocmit de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 121. Patria, poezii de G. Tutoveanu
Nr. 122-3. „Ileana“. Feerie în trei tablouri, în versuri de Ion Borcea.
Nr. 124. „O bucată de pâine din Banat“, de Horia Petra-Petrescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ :-: A ASOCIAȚIUNEI“ :-:

e îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunei“,
cu sprijinul celor mai buni scriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunei“ 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA“ Sibiu, Strada Șaguna 6.